

§ 20**Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad****Framställan från förskolenämnden, kulturnämnden och utbildningsnämnden**

KS 2025/1276

Beslut

1. *Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad* godkänns enligt bilaga 1 till utlåtandet.
2. *Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021-2024* (Dnr KS 2020/1413), med förlängd aktualitetstid till 2025 (dnr KS 2023/1354), upphör därmed att gälla.

Reservationer

Samtliga ledamöter för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för det egna förslaget.

Samtliga ledamöter för Liberalerna reserverar sig mot beslutet till förmån för det egna förslaget.

Ärendet

Kommunstyrelsens utlåtande behandlas. Utlåtandet gäller Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad.

I debatten yttrar sig, se bilaga 3.

Förslag till beslut

Alma Carlsson (S), Tina Kratz (V) och Lisa Carlbom (MP) föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Linnéa Vinge (SD) föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt Sverigedemokraternas förslag till beslut i kommunstyrelsen.

Isabel Smedberg-Palmqvist (L) föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt Liberalernas förslag till beslut i kommunstyrelsen.

Beslutsordning

Ordföranden ställer förslagen mot varandra och finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

**Stockholms
stad**

Kommunfullmäktige

Protokoll nr 1

2026-01-26

Signerat av

Protokollet har signerats digitalt av följande personer

Namn	Datum
Olle Burell	2026-02-02
Sara Stenudd	2026-02-02
Christofer Fjellner	2026-02-02
Karin Jöback	2026-02-02

Utlåtande Rotel III, Rotel VI, Rotel VII (Dnr KS 2025/1276)

Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad

Framställan från förskolenämnden, kulturnämnden och
utbildningsnämnden

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. *Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad* godkänns enligt bilaga 1 till utlåtandet..
2. *Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021-2024* (Dnr KS 2020/1413), med förlängd aktualitetstid till 2025 (dnr KS 2023/1354), upphör därmed att gälla.

**Föredragande borgarråden Emilia Bjuggren, Torun Boucher och
Alexandra Mattsson**

Sammanfattning av ärendet

Utbildningsnämnden har, enligt uppdrag från kommunfullmäktige i budget 2024, i samarbete med förskolenämnden och kulturnämnden tagit fram ett förslag till reviderad skolbiblioteksplan. Syftet är att barn, elever och lärare ska ha likvärdig och god tillgång till ändamålsenliga bibliotek i förskolan respektive skolan.

Skolbiblioteksplanen riktar sig i första hand till rektorer och är en handlingsplan för fortsatt biblioteksutveckling i stadens förskolor och skolor.

Enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) ska alla kommuner anta en plan för sin verksamhet rörande biblioteksområdet. Stockholm stad har sedan år 2016 tagit fram en skolbiblioteksplan, som utgör ett komplement till den stadsövergripande biblioteksplanen och omfattar skolformerna förskola, förskoleklass, skola, anpassad grundskola, gymnasieskola och anpassad gymnasieskola.

Beredning

Ärendet har initierats av förskolenämnden, kulturnämnden och utbildningsnämnden och remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret framhåller att den reviderade skolbiblioteksplanen bidrar till att förtydliga mål och roller, vilket kan gynna språkutveckling samt bidra till en ökad läsglädje hos förskolebarn och elever.

Föredragande borgarrådens synpunkter

I en tid där läsförståelsen sjunker och informationsflödet ökar är tillgången till ändamålsenliga bibliotek en nyckelfaktor för att stärka barns språkutveckling, tillgång till kultur och utveckling av medie- och informationskunnighet, men också för att ge fler barn och unga möjlighet att upptäcka läsglädje.

Stadens skolbibliotek ska ha ett brett och varierat utbud av medier och erbjuda en trygg och lugn plats för våra elever. I den nya skolbiblioteksplanen skärper vi kraven på utbildade bibliotekarier i våra skolbibliotek, i enlighet med ny lagstiftning, för att öka andelen skolor som har bemannande skolbibliotek. Fackutbildade bibliotekarier fyller en central roll oavsett om det handlar om att utbilda i källkritik och ge eleverna verktyg att tänka kritiskt eller sätta den där boken i ett barns hand som gör att världen öppnar sig och läslusten tänds.

I skolbiblioteksplanen tydliggörs också vikten av väl fungerande samarbete mellan förskolan och Stockholms stadsbibliotek för att skapa lust till litteratur och läsning och stimulera språkutveckling, liksom att ge tid och plats åt kreativa och inspirerande läsmiljöer på förskolorna. Att tidigt arbeta med att väcka intresse för läsning och med att utveckla barnens språk och ordförråd är centrala uppgifter för våra förskolor och i förlängningen avgörande för att ge barn och unga likvärdiga möjligheter att lyckas i skolan.

Bilagor

1. Bilaga - Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad, dnr KS 2025/1276-1.2
2. Bilaga - Utvärdering av stadens skolbiblioteksverksamhet, dnr KS 2025/1276-1.3
3. Bilaga - Barnkonsekvensanalys i samband med revidering av stadens skolbiblioteksplan, dnr KS 2025/1276-1.4

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådens förslag.

Reservation av borgarrådet Jan Jönsson (L) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Att delvis avslå föredragande borgarråds förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande

Skolbibliotek främjar inte bara läsning och språkutveckling utan stöder också elevernas inläring. Dessutom skapar skolbiblioteket en miljö i skolan där eleverna kan dra sig undan för att studera eller få tid för återhämtning. Därutöver bidrar skolbiblioteket till att stödja undervisningen genom att tillhandahålla material som kompletterar läroplanen. Utbildade skolbibliotekarier bidrar till att eleverna får en bra förståelse kring källor, hittar rätt text vid rätt tillfälle, känner till de vägar som finns för att få tag på litteratur, och lär känna hela nätverket för mediaförmedling. Skolbibliotekarien möter eleverna varje dag i skolan och är särskilt för elever med läs- och skrivsvårigheter.

Forskning, framför allt från USA, visar en positiv effekt på media-och kommunikationskunnighet bland elever som har en skolbibliotekarie. Man har också funnit positiva samband mellan heltidsanställda, kvalificerade skolbibliotekarier och elevernas resultat vad gäller prov i språkkunskap, samt läs- och skrivprov. Det finns även en studie ifrån Linköping som jämfört skolor med utbildad skolbibliotekarie och skolor utan och funnit högre elevresultat i källkritik i de nationella proven.

Med anledning av detta har Liberalerna föreslagit i en motion att fullmäktige tar beslut om att säkerställa att andelen fackutbildade skolbibliotekarier i Stockholms skolor ökar för att framåt uppnå målet om 100 %. Tyvärr röstade majoriteten ner vår motion.

Den biblioteksplan som majoriteten här föreslår brister på flera viktiga punkter. Stockholms stad behöver en skolbiblioteksplan som tydligt säkrar likvärdighet, kvalitet och tillgänglighet. Liberalerna vill därför se att planen förstärks. Det bör för det första vara professionell bemanning som norm. Ett skolbibliotek är inte en lokal med böcker, utan en pedagogisk verksamhet. Utan utbildad personal blir biblioteket aldrig den resurs som läroplanen avser. Liberalerna anser därför att Stockholms mål måste vara att varje skola har tillgång till en utbildad bibliotekarie. Där det inte är möjligt ska samverkanslösningar utvecklas, exempelvis mellan flera skolor eller i nära samarbete med stadsbiblioteket.

För det andra vill vi understryka betydelsen av skolbiblioteken som utifrån ett integrationsperspektiv. Förskolans arbete med språk och berättande är avgörande, särskilt för barn med annat modersmål än svenska. Här krävs ett systematiskt arbete där bibliotekens resurser används bättre än i dag. Slutligen anser vi att det behövs en tydligare uppföljning. Att planen ”ska följas upp årligen” räcker inte. Utbildningsnämnden måste få en kvalitetsredovisning med indikatorer för bemanning, tillgänglighet, användning och läsfrämjande arbete. Endast på det sättet

kan vi säkerställa att stadens ambitioner omsätts i verklighet och att planen inte blir en papperstiger.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt föredragande borgarråds förslag.

Stockholm den 17 december 2025

Karin Wanngård
Kommunstyrelsens ordförande

Reservation av Gabriel Kroon (SD) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att i huvudsak bifalla förvaltningens förslag till beslut.
2. Därutöver anföra följande:

Vi ser mycket positivt på ambitionen att främja barns och ungas läslust. Läsning stärker ordförrådet, förbättrar språkförståelsen och bidrar till fantasi, kreativitet och kritiskt tänkande. En god läsvana i tidig ålder lägger grunden för skolframgång och framtida studier, och är en nyckel till både personlig utveckling och delaktighet i samhället.

För de barn som inte får med sig svenska språket hemifrån är det av yttersta vikt att förskolan och skolan tar ansvar för att dessa barn ges de bästa förutsättningar att lära sig svenska. Vi vet hur svårt det blir för den som inte behärskar svenska ordentligt. Det leder till utanförskap, svårigheter i skolan och försämrade möjligheter på arbetsmarknaden.

Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att Vänsterstyret, trots sjunkande svenskkunskaper bland barn och unga, väljer att prioritera främjandet av läsning på modersmål. Det ska inte vara rektorns ansvar att stimulera läsning på andra språk än svenska. Rektorns huvuduppgift ska vara att säkerställa att alla barn utvecklar starka kunskaper i svenska språket. Om barnen ska läsa på sitt modersmål bör det vara ett ansvar som vilar på hemmet och föräldrarna, inte på skolan.

Reservation av Jan Jönsson (L) som är likalydande med Liberalernas reservation i borgarrådsberedningen.

Ärendet

Utbildningsnämnden, kulturnämnden och förskolenämnden har gemensamt tagit fram ett förslag till reviderad skolbiblioteksplan, utifrån uppdrag från kommunfullmäktiges budget 2024. Revideringarna har gjorts med hänsyn till förändringar i förskolans läroplan (Lpfö 2018), nya skrivningar om skolbibliotek i 2 kap. 24 § skollagen (SFS 2010:800) samt en utvärdering av Stockholm stads skolbibliotek, som har genomförts under 2024. Revideringsprocessen har innefattat en bred organisation för samverkan med berörda målgrupper. Revideringen har skett parallellt med revidering stadens övergripande biblioteksplan.

Inom ramen för arbetet har en barnkonsekvensanalys genomförts som bland annat belyser att tydligare kvalitetskrav och stark förankring i både utbildnings- och kulturväsendet är positivt för arbete i linje med barnkonventionen och för barns rättigheter. I förslag till nya skolbiblioteksplanen synliggörs barns röster, i form av citat då de fått framföra tankar om biblioteken.

Skolbiblioteksplanen är en handlingsplan som i första hand riktar sig mot rektorer med syfte att barn, elever och lärare ska ha en likvärdig och god tillgång till ändamålsenliga bibliotek. I föreslagen biblioteksplan har kvalitetskrav förtydligats och till sitt innehåll konkretiserats med exempel på hur kvalitetskraven kan uppnås. Exempelvis ska alla skolbibliotek tillhandahålla behovsanpassat utbud, integreras i undervisning och prioritera elever som har mest behov av stöd. För förskolan lyfts det kompensatoriska och språkutvecklande arbetet samt samverkan med hemmet fram. Skärpningar i stadens skolbiblioteksplan väntas leda till en ökad bemanning och kompetens i stadens skolbibliotek, då krav finns att skolbiblioteken ska vara bemannade av utbildad personal.

Förskolenämnden

Förskolenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 september 2025 följande.

Förskolenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.

Reservation av Åsa Nilsson Söderström (L), se Reservationer m.m.

Reservation av Linnéa Vinge (SD), se Reservationer m.m.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 30 september 2025 följande.

1. Kulturnämnden godkänner förvaltningarnas tjänsteutlåtande inklusive förslaget till reviderad skolbiblioteksplan (bilaga 1) och överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.

2. Kulturnämnden föreslår att kommunfullmäktige delegerar beslut om mindre ändringar i skolbiblioteksplanen till utbildningsnämnden respektive förskolenämnden utifrån de skolformer som berörs.

Reservation av Isabel Smedberg-Palmqvist (L), se Reservationer m.m.

Reservation av Emelie Wassermann (SD), se Reservationer m.m.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 25 september 2025 följande.

1. Utbildningsnämnden godkänner förvaltningarnas tjänsteutlåtande inklusive förslaget till reviderad skolbiblioteksplan (bilaga 1) och överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.
2. Utbildningsnämnden föreslår att kommunfullmäktige delegerar beslut om mindre ändringar i skolbiblioteksplanen till utbildningsnämnden respektive förskolenämnden utifrån de skolformer som berörs.

Reservation av Jan Jönsson (L), se Reservationer m.m.

Förskoleförvaltningens, kulturförvaltningens och utbildningsförvaltningens gemensamma tjänsteutlåtande daterat den 3 juni 2025 har i huvudsak följande lydelse.

Skolbiblioteksplanen ska bidra till att öka likvärdigheten i fråga om barns, elevers och lärares tillgång till bibliotek i förskolan respektive skolan. I planen beskrivs hur förskolan kan använda bibliotek i det språk- och kunskapsutvecklande arbetet och hur de lagstadgade ändamålen med skolbibliotek ska uppnås i stadens skolor.

Skolbiblioteksplanen är ett verktyg för verksamhetsutveckling. Samverkan mellan stadens förskolor och Stockholms stadsbibliotek har visat sig framgångsrik och viktig för att stimulera språkutveckling och lust till litteratur och läsning.

För att skolornas bibliotek i sin tur ska vara lättillgängliga och fungera som ett nav för kunskapsinhämtning krävs god bemanning samt integrering på skolan. Samverkan mellan bibliotekspersonal och pedagoger är nyckelfaktorn som möjliggör att biblioteket används som en del i undervisningen för att stärka barn och ungas läsintresse och lärande.

Efter att aktuella nämnder och slutligen kommunfullmäktige har beslutat om planen kommer den att formges grafiskt och spridas till berörda verksamheter för implementering.

Konsekvenser för barn och barns rättigheter och för jämställdhet

Under arbetet med revideringen av skolbiblioteksplanen har en barnkonsekvensanalys gjorts (bilaga 3). Barnkonsekvensanalysen har omfattat intervjuer med cirka 25 förskolebarn samt cirka 75 elever från grundskolan, gymnasieskolan och anpassad

grundskola. Det går här att se tydliga likheter mellan vad barn, elever och vuxna i skolan och förskolan lyfter fram som viktigt med bibliotek. Flera av dessa aspekter slås också fast av den nya lagstiftningen om skolbibliotek. Exempel på detta, som också har skrivits fram tydligare i den reviderade skolbiblioteksplanen, är vikten av ett brett och varierat utbud av medier, en trygg och lugn plats samt möjlighet till delaktighet och inflytande i verksamheten.

Biblioteksverksamhet kan bidra starkt i förhållande till en rad artiklar i Barnkonventionen, till exempel:

- artikel 17 - barn har rätt att få tillgång till information
- artikel 23 - rättigheter för barn med funktionsnedsättning
- artikel 31 - rätt att vara med i och ta del av det konstnärliga och kulturella livet.

När de kvalitetskrav gällande bland annat bemanning som skrivs fram i den reviderade skolbiblioteksplanen uppnås leder det till att Barnkonventionen bättre efterlevs i Stockholms stad.

Jämställdhetssarbete tydliggörs genom att förslaget till ny skolbiblioteksplan skriver fram att skolbiblioteken ska användas som en del i skolans jämställdhets- och värdegrundsarbete. Skolbiblioteket ska bidra till att alla elever oavsett kön kan tillgodogöra sig undervisningen. Exempel på hur detta kan göras är genom aktiviteter som särskilt främjar pojkars läsning, eftersom studier visar att de generellt läser mindre än flickor.

Remissammanställning

Ärendet har initierats av förskolenämnden, kulturnämnden och utbildningsnämnden och remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 19 november 2025 har i huvudsak följande lydelse.

Förändrad lagstiftning innebär att skolbiblioteken tydliggörs än mer som en pedagogisk resurs och integrerad del i undervisning samt att elever ska ha nära tillgång till skolbibliotek med utbildad skolbibliotekspersonal. Stadsledningskontoret ser att dessa delar samt skrivningar kring säkerställande av det språkutvecklande arbetet, anpassningar och särskilt stöd bidrar till att stärka stadens arbete i enlighet med kommunfullmäktiges mål om alla barns lika möjlighet till utveckling och lärande i förskolan och skolan.

Den reviderade skolbiblioteksplanen bidrar till att förtydliga mål och roller, vilket kan gynna språkutveckling samt bidra till en ökad läsglädje hos förskolebarn och elever.

Reservationer m.m.

Förskolenämnden

Reservation av Åsa Nilsson Söderström (L)

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra

Skolbibliotek främjar inte bara läsning och språkutveckling och stöder också elevernas inläring. Dessutom skapar skolbiblioteket en miljö i skolan där eleverna kan dra sig undan för att studera eller få tid för återhämtning. Därutöver bidrar skolbiblioteket till att stödja undervisningen genom att tillhandahålla material som kompletterar läroplanen.

Utbildade skolbibliotekarier bidrar till att eleverna får en bra förståelse kring källor, hittar rätt text vid rätt tillfälle, känner till de vägar som finns för att få tag på litteratur, och lär känna hela nätverket för mediaförmedling. Skolbibliotekarien möter eleverna varje dag i skolan och är särskilt för elever med läs- och skrivsvårigheter.

Forskning, framför allt från USA, visar en positiv effekt på media-och kommunikationskunnskap bland elever som har en skolbibliotekarie. Man har också funnit positiva samband mellan heltidsanställda, kvalificerade skolbibliotekarier och elevernas resultat vad gäller prov i språkkunskap, samt läs- och skrivprov. Det finns även en studie ifrån Linköping som jämfört skolor med utbildad skolbibliotekarie och skolor utan och funnit högre elevresultat i källkritik i de nationella proven.

Med anledning av detta har Liberalerna föreslagit i en motion att fullmäktige tar beslut om att säkerställa att andelen fackutbildade skolbibliotekarier i Stockholms skolor ökar för att framåt uppnå målet om 100 %. Tyvärr röstade majoriteten ner vår motion.

Den biblioteksplan som majoriteten här föreslår brister på flera viktiga punkter. Stockholms stad behöver en skolbiblioteksplan som tydligt säkrar likvärdighet, kvalitet och tillgänglighet.

Liberalerna vill därför se att planen förstärks. Det bör för det första vara professionell bemanning som norm. Ett skolbibliotek är inte en lokal med böcker, utan en pedagogisk verksamhet. Utan utbildad personal blir biblioteket aldrig den resurs som läroplanen avser. Liberalerna anser därför att Stockholms mål måste vara att varje skola har tillgång till en utbildad bibliotekarie. Där det inte är möjligt ska samverkanslösningar utvecklas, exempelvis mellan flera skolor eller i nära samarbete med stadsbiblioteket.

För det andra vill vi understryka betydelsen av skolbiblioteken som utifrån ett integrationsperspektiv. Förskolans arbete med språk och berättande är avgörande, särskilt för barn med annat modersmål än svenska. Här krävs ett systematiskt arbete där bibliotekens resurser används bättre än i dag. Slutligen anser vi att det behövs en tydligare uppföljning. Att planen ”ska följas upp årligen” räcker inte. Utbildningsnämnden måste få en kvalitetsredovisning med indikatorer för bemanning, tillgänglighet, användning och läsförbättrande arbete. Endast på det sättet kan vi säkerställa att stadens ambitioner omsätts i verklighet och att planen inte blir en papperstiger.

Reservation av Linnea Vinge (SD)

Reservation saknas i protokollet från förskolenämnden.

Kulturnämnden

Reservation av Isabel Smedberg-Palmqvist (L)

att nämnden delvis avslår förvaltningens förslag till beslut, och anför vidare följande:

Skolbibliotek främjar inte bara läsning och språkutveckling och stöder också elevernas inläring. Dessutom skapar skolbiblioteket en miljö i skolan där eleverna kan dra sig undan för att studera eller få tid för återhämtning. Därutöver bidrar skolbiblioteket till att stödja undervisningen genom att tillhandahålla material som kompletterar läroplanen.

Utbildade skolbibliotekarier bidrar till att eleverna får en bra förståelse kring källor, hittar rätt text vid rätt tillfälle, känner till de vägar som finns för att få tag på litteratur, och lär känna hela nätverket för mediaförmedling. Skolbibliotekarien möter eleverna varje dag i skolan och är särskilt för elever med läs- och skrivsvårigheter.

Forskning, framför allt från USA, visar en positiv effekt på media-och kommunikationskunnskap bland elever som har en skolbibliotekarie. Man har också funnit positiva samband mellan heltidsanställda, kvalificerade skolbibliotekarier och elevernas resultat vad gäller prov i språkkunskap, samt läs- och skrivprov. Det finns även en studie ifrån Linköping som jämfört skolor med utbildad skolbibliotekarie och skolor utan och funnit högre elevresultat i källkritik i de nationella proven.

Med anledning av detta har Liberalerna föreslagit i en motion att fullmäktige tar beslut om att säkerställa att andelen fackutbildade skolbibliotekarier i Stockholms skolor ökar för att framåt uppnå målet om 100 %. Tyvärr röstade majoriteten ner vår motion.

Den biblioteksplan som majoriteten här föreslår brister på flera viktiga punkter. Stockholms stad behöver en skolbiblioteksplan som tydligt säkrar likvärdighet, kvalitet och tillgänglighet.

Liberalerna vill därför se att planen förstärks. Det bör för det första vara professionell bemanning som norm. Ett skolbibliotek är inte en lokal med böcker, utan en pedagogisk verksamhet. Utan utbildad personal blir biblioteket aldrig den resurs som läroplanen avser. Liberalerna anser därför att Stockholms mål måste vara att varje skola har tillgång till en utbildad bibliotekarie. Där det inte är möjligt ska samverkanslösningar utvecklas, exempelvis mellan flera skolor eller i nära samarbete med stadsbiblioteket.

För det andra vill vi understryka betydelsen av skolbiblioteken som utifrån ett integrationsperspektiv. Förskolans arbete med språk och berättande är avgörande, särskilt för barn med annat modersmål än svenska. Här krävs ett systematiskt arbete där bibliotekens resurser används bättre än i dag. Slutligen anser vi att det behövs en tydligare uppföljning. Att planen ”ska följas upp årligen” räcker inte. Utbildningsnämnden måste få en kvalitetsredovisning med indikatorer för bemanning, tillgänglighet, användning och läsfrämjande arbete. Endast på det sättet kan vi säkerställa att stadens ambitioner omsätts i verklighet och att planen inte blir en papperstiger.

Reservation av Emelie Wassermann (SD)

att nämnden i huvudsak bifaller förvaltningens förslag till beslut, och anför därutöver följande:

Vi ser mycket positivt på ambitionen att främja barns och ungas läslust. Läsning stärker ordförrådet, förbättrar språkförståelsen och bidrar till fantasi, kreativitet och kritiskt tänkande. En god läsvana i tidig ålder lägger grunden för skolframgång och framtida studier, och är en nyckel till både personlig utveckling och delaktighet i samhället.

För de barn som inte får med sig svenska språket hemifrån är det av yttersta vikt att förskolan och skolan tar ansvar för att dessa barn ges de bästa förutsättningar att lära sig svenska. Vi vet hur svårt det blir för den som inte behärskar svenska ordentligt. Det leder till utanförskap, svårigheter i skolan och försämrade möjligheter på arbetsmarknaden.

Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att Vänsterstyret, trots sjunkande svenskkunskaper bland barn och unga, väljer att prioritera främjandet av läsning på modersmål. Det ska inte vara rektors ansvar att stimulera läsning på andra språk än svenska. Rektors huvuduppgift ska vara att säkerställa att alla barn utvecklar starka kunskaper i svenska språket. Om barnen ska läsa på sitt modersmål bör det vara ett ansvar som vilar på hemmet och föräldrarna, inte på skolan.

Utbildningsnämnden

Reservation av Jan Jönsson (L)

1. Att delvis avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra

Skolbibliotek främjar inte bara läsning och språkutveckling och stöder också elevernas inläring. Dessutom skapar skolbiblioteket en miljö i skolan där eleverna kan dra sig undan för att studera eller få tid för återhämtning. Därutöver bidrar skolbiblioteket till att stödja undervisningen genom att tillhandahålla material som kompletterar läroplanen.

Utbildade skolbibliotekarier bidrar till att eleverna får en bra förståelse kring källor, hittar rätt text vid rätt tillfälle, känner till de vägar som finns för att få tag på litteratur, och lär känna hela nätverket för mediaförmedling. Skolbibliotekarien möter eleverna varje dag i skolan och är särskilt för elever med läs- och skrivsvårigheter.

Forskning, framför allt från USA, visar en positiv effekt på media-och kommunikationskunnighet bland elever som har en skolbibliotekarie. Man har också funnit positiva samband mellan heltidsanställda, kvalificerade skolbibliotekarier och elevernas resultat vad gäller prov i språkkunskap, samt läs- och skrivprov. Det finns även en studie ifrån Linköping som jämfört skolor med utbildad skolbibliotekarie och skolor utan och funnit högre elevresultat i källkritik i de nationella proven.

Med anledning av detta har Liberalerna föreslagit i en motion att fullmäktige tar beslut om att säkerställa att andelen fackutbildade skolbibliotekarier i Stockholms skolor ökar för att framåt uppnå målet om 100 %. Tyvärr röstade majoriteten ner vår motion.

Den biblioteksplan som majoriteten här föreslår brister på flera viktiga punkter. Stockholms stad behöver en skolbiblioteksplan som tydligt säkrar likvärdighet, kvalitet och tillgänglighet.

Liberalerna vill därför se att planen förstärks. Det bör för det första vara professionell bemanning som norm. Ett skolbibliotek är inte en lokal med böcker, utan en pedagogisk verksamhet. Utan utbildad personal blir biblioteket aldrig den resurs som läroplanen avser. Liberalerna anser därför att Stockholms mål måste vara att varje skola har tillgång till en utbildad bibliotekarie. Där det inte är möjligt ska samverkanslösningar utvecklas, exempelvis mellan flera skolor eller i nära samarbete med stadsbiblioteket.

För det andra vill vi understryka betydelsen av skolbiblioteken som utifrån ett integrationsperspektiv. Förskolans arbete med språk och berättande är avgörande, särskilt för barn med annat modersmål än svenska. Här krävs ett systematiskt arbete där bibliotekens resurser används bättre än i dag. Slutligen anser vi att det behövs en tydligare uppföljning. Att planen ”ska följas upp årligen” räcker inte. Utbildningsnämnden måste få en kvalitetsredovisning med indikatorer för

bemannning, tillgänglighet, användning och läsfrämjande arbete. Endast på det sättet kan vi säkerställa att stadens ambitioner omsätts i verklighet och att planen inte blir en papperstiger.

Skolbiblioteksplan för förskolor och skolor i Stockholms stad

Skolbiblioteksplanen har tagits fram på uppdrag av kommunfullmäktige. Den är en del av stadens övergripande biblioteksplan och är framtagen av utbildningsnämnden i samverkan med förskolenämnden och kulturnämnden. Skolbiblioteksplanen gäller från 2026 och tills vidare. Den följs upp årligen och revideras vid behov.

Syftet med denna skolbiblioteksplan är att öka likvärdigheten i Stockholms stad när det gäller tillgång till bibliotek i förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, gymnasieskola och anpassad gymnasieskola. Den riktar sig i första hand till dig som är rektor i förskola och skola och beskriver:

- hur förskolan kan använda bibliotek i det språk- och kunskapsutvecklande arbetet
- hur de lagstadgade ändamålen med skolbibliotek ska uppnås i stadens skolor.

Varför bibliotek?

Att kunna läsa, skriva, ha tillgång till information och göra sin röst hörd är mänskliga rättigheter. Barn och unga behöver kunna omvandla information till kunskap för att bli delaktiga i samhället och stå emot desinformation. Kunskap är en förutsättning för demokrati och bibliotek är en viktig funktion i det demokratiska samhället.

Bibliotek med kunnig personal och ett brett utbud av medier bidrar till barns och ungas utveckling, lärande och bildning. Litteratur är en källa till glädje, reflektion och samtal. Bibliotek gör det möjligt för alla barn och unga att uppleva litteratur utifrån sina egna förutsättningar och intressen. Biblioteken tillgängliggör kultur och kulturarv, vilket stärker förmågan att bättre förstå både sig själv och andra människors villkor och värderingar.

Skol- och folkbiblioteken är del av det allmänna biblioteksväsendet och regleras av bibliotekslagen. Skolbibliotekens uppdrag bestäms även av skollagen samt läroplanerna. Folkbiblioteken i Stockholm (Stockholms stadsbibliotek) prioriterar insatser för förskolan och barns fritidsläsning.

Förskola

Stadens förskolor har Stockholms stadsbibliotek som sitt främsta bibliotek. Ett väl fungerande samarbete mellan förskolan och stadsbiblioteket bidrar till att skapa lust till litteratur och läsning samt stimulerar språkutveckling och fantasi.

Att utveckla barnens språk, ordförråd och intresse för läsning i enlighet med förskolans läroplan är ett gemensamt ansvar. Det är du som rektor inom förskolan som skapar de nödvändiga strukturerna för detta.

Rektor ansvarar för att

- skapa förutsättningar för förskolan att arbeta aktivt och inkluderande med barnens alla språk och erfarenheter via berättande och litteratur i olika former
- skapa förutsättningar för kreativa och inspirerande läsmiljöer i förskolan där högläsning, berättande, reflektion och boksamtal tar plats
- förskolan samarbetar med Stockholms stadsbibliotek och driver arbete kring läsning, litteratur och berättande, till exempel genom särskilt ansvariga pedagoger
- förskolans barn introduceras till Stockholms stadsbibliotek
- säkerställa att förskolans pedagoger arbetar språkutvecklande och att de barn som är i behov av särskilt stöd eller anpassningar får det, till exempel genom tecken som stöd eller taktila böcker
- förskolans barn får en första grund i att källkritiskt söka, välja och värdera information, till exempel genom synliggörande av skillnaderna mellan fack- och skönlitteratur
- vårdnadshavare uppmuntras och inspireras att läsa tillsammans med sina barn, till exempel genom möjlighet till hemlån av böcker direkt från förskolan.

Stadsdelsförvaltningarna och förskoleförvaltningen stödjer genom att

- samverka med Stockholms stadsbibliotek och årligen följa upp, utvärdera och utveckla samarbetet kring barnens möten med litteratur och berättande
- skapa förutsättningar för förskolorna att stärka de nationella minoritetsspråken och stödja flerspråkighet hos barn med annat modersmål än svenska.

Stockholms stadsbibliotek stödjer genom att

- erbjuda förskolorna ett brett utbud av litteratur, i olika genrer och på många olika språk
- erbjuda barn i förskolan läsfrämjande aktiviteter
- fungera som stöd i förskolornas läs- och språkstimulerande arbete, till exempel genom att erbjuda pedagogerna inspiration
- samverka med stadsdelsförvaltningarna och förskoleförvaltningen samt årligen följa upp, utvärdera och utveckla samarbetet kring barnens möten med litteratur och berättande.

”Biblioteket finns för att alla ska kunna låna sina favoritböcker, också de som inte har så många böcker hemma.”

Barn i förskola, 5 år

”Hela staden betalar de som jobbar där och böckerna är gratis för alla.”

Barn i förskola, 5 år

”Bibliotek finns så att vuxna kan läsa för barnen så att barnen kan få veta grejer.”

Barn i förskola, 5 år

Skola

Ett skolbibliotek är både ett rum och en verksamhet. Skolbibliotekarierna är givna nyckelpersoner och har ett pedagogiskt uppdrag som bygger på integration i undervisningen. Ett skolbibliotek skapas tillsammans av elever, lärare, skolbibliotekarier och rektorer. Där ska alla elever känna sig välkomna och delaktiga. Där ska alla elever bli inspirerade att läsa och lära.

Rektors ansvar

Här förtydligas på ett övergripande sätt hur lagar och förordningar om skolbibliotek ska konkretiseras och uppnås. Du som rektor inom skolan ansvarar för att skapa de strukturer och tillsätta de resurser som krävs för att uppnå de kvalitetskrav som beskrivs nedan.

1. Skolbibliotekens ändamål

Skolbiblioteken och skolbibliotekarien ska främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet samt bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Därför ska skolbiblioteket:

- stödja elevernas språkutveckling och stimulera intresse för läsning både i undervisningen och på fritiden, till exempel genom bokpresentationer, högläsning, läsprojekt och individuell litteraturvägledning
- bidra till att utveckla elevernas medie- och informationskunnighet så att de lär sig söka, kritiskt granska, förstå och använda information, till exempel genom undervisning i källkritik, källtillit, nätetik samt bibliotekskunskap
- medverka till att rusta eleverna inför fortsatta studier, till exempel genom att undervisa i referenshantering, tillgängliggöra vetenskapligt material och förbereda eleverna inför gymnasiearbetet
- bidra till en meningsfull fritid, till exempel genom generösa öppettider, att erbjuda eftermiddags- och lovaktiviteter, sommarlån samt tillgång till studieplatser

- erbjuda ett aktuellt och behovsanpassat medieutbud som uppdateras regelbundet, till exempel genom litteraturbevakning, inköp och gallring
- värna elevernas integritet, till exempel genom möjlighet till självbetjäning.

2. Personal och lokal

Alla elever i stadens skolor ska ha tillgång till bemannade skolbibliotek. Skolbiblioteken ska i första hand vara bemannade av fackutbildade bibliotekarier eller i andra hand av personal med annan relevant högskoleutbildning. Skolbiblioteken ska även vara bemannade i sådan utsträckning att ändamålen med skolbibliotek kan uppnås. Därför ska skolbiblioteket:

- ha en bemanningsgrad som är anpassad till elevernas behov och förutsättningar, skolans storlek samt till de kvalitetskrav som beskrivs i denna skolbiblioteksplan
- ha personal som ges möjlighet till inläsning, planering, kompetensutveckling och yrkeskollegialt utbyte
- ha en ändamålsenlig och lättillgänglig lokal som eleverna upplever som trygg och som har utrymme för både tystnad och samtal
- vara placerat på den egna skolenheten, med undantag för skolor som delar lokaler med Stockholms stadsbibliotek samt skolor som samverkar utifrån en geografisk närhet som innebär att elever enkelt kan besöka skolbiblioteket i undervisningen.

3. Integrering i undervisningen

Alla elever ska ha tillgång till och förutsättningar att använda skolbibliotek. Verksamheten ska användas som en del i undervisningen och i skolans värdegrunds- och jämställdhetsarbete. Därför ska skolbiblioteket:

- användas regelbundet av elever och personal inom både skola och fritidsverksamhet
- vara en integrerad del i undervisning som gemensamt planeras och genomförs av lärare och skolbibliotekarie

- styras och följas upp i det systematiska kvalitetsarbetet, till exempel i samband med att skolan tar fram sin verksamhetsplan samt genom att skolbibliotekarien medverkar i relevanta utvecklingsgrupper
- främja elevernas delaktighet och inflytande, till exempel genom biblioteksråd samt genom att uppmuntra inköpsförslag och idéer som utvecklar skolbiblioteket utifrån elevernas egna intressen.

4. Prioriterade grupper

Skolbiblioteken ska bidra till en likvärdig skola, där alla elever kan tillgodogöra sig utbildningen oavsett exempelvis funktionsförmåga, kön, modersmål eller socioekonomisk bakgrund. Skolbiblioteken ska enligt bibliotekslagen särskilt uppmärksamma elever med funktionsnedsättning, elever med annat modersmål än svenska samt de nationella minoriteterna. Därför ska skolbiblioteket:

- prioritera insatser till de elevgrupper som behöver det mest, med fokus på läslust, språkliga förmåga och digital kompetens, till exempel aktiviteter som främjar pojkars läsning
- bemöta eleverna utifrån deras olika förutsättningar, till exempel genom att utforma en fysiskt och kognitivt tillgänglig miljö
- stödja elever i behov av tillgänglig läsning, till exempel genom att tillhandahålla lättlästa medier, talböcker och punktskriftsböcker
- tillgodose och främja läsning på modersmålet samt synliggöra flerspråkighet och de nationella minoritetsspråken, till exempel genom en särskild "mångspråkshylla" och kontakt med modersmåls lärare.

Utbildningsförvaltningen stödjer genom att

- ge alla skolor tillgång till ett gemensamt digitalt bibliotekssystem som stöd för att administrera skolans medieutbud och göra det sökbart
- komplettera skolbibliotekens utbud med klassuppsättningar av skönlitteratur via Cirkulationsbiblioteket samt litteratur på många olika språk via Mångspråksbiblioteket
- ge alla skolor tillgång till relevanta informationsdatabaser samt arbeta för ökad tillgång till digitala böcker
- erbjuda introduktion för nyanställda skolbibliotekarier, kompetensutveckling, kollegialt utbyte och andra insatser för att stimulera skolbiblioteksutveckling
- inom grundskole- och gymnasieledning verka för att andelen skolor med fackutbildade bibliotekarier ökar samt årligen följa upp skolbiblioteksverksamheten utifrån kvalitetskraven i skolbiblioteksplanen.

”När man läser får man mycket fantasi.”

Elev, årskurs 4

”Många måste läsa och fatta hur kul det är.”

Elev, årskurs 5

”Det bästa med skolbiblioteket är bibliotekarien och miljön. Vår bibliotekarie är bäst och hon bidrar till att det är så mysig atmosfär här inne.”

Elev, årskurs 9

”Bibliotekarien är viktigast och det ska vara en som vill hjälpa. Det är svårt att hitta själv i ett bibliotek.”

Elev, gymnasiet

Skolbiblioteksplanen formges grafiskt efter beslut i kommunfullmäktige.

Utvärdering av Stockholms stads skolbiblioteksverksamhet 2024

Utvärdering av Stockholms stads skolbiblioteksverksamhet
2024

Dnr: UTBF 2024/7200

Handläggare: Sebastian Waller Stålnacke och Magdalena Bjarnehall

Produktion: Mediateket, Utbildningsförvaltningen, Stockholms stad

Sammanfattning

Denna utvärdering syftar till att analysera hur väl Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021-2025 implementerats och vilka faktorer som påverkat genomförandet i stadens skolor. Med hjälp av kvantitativa data och kvalitativa intervjuer från grund- och gymnasieskolor har tre huvudområden undersökts: tillgång till skolbibliotek, prioriterade grupper och integrering i undervisningen.

Stadens skolbiblioteksverksamhet uppfyller delvis målbilden i skolbiblioteksplanen. Resultaten visar att 70 % av eleverna har tillgång till skolbibliotek med minst halvtidsbemanning. Det finns dock betydande variationer mellan skolorna som innebär ojämna tillgång till välfungerande skolbibliotek. Grundskoleelever har också generellt mindre tillgång till fackutbildade bibliotekarier än gymnasieelever. Andelen fackutbildade bibliotekarier i stadens skolor har dock ökat. Utvärderingen visar också på en positiv trend både vad gäller medieanslag och utlån av såväl tryckta som digitala böcker.

Skolbibliotekens arbete med prioriterade grupper, såsom elever med funktionsnedsättningar och flerspråkiga elever, är delvis framgångsrikt men kvarstår som ett viktigt utvecklingsområde.

Integreringen av skolbibliotek i undervisningen varierar stort. Där samverkan fungerar väl blir biblioteket en pedagogisk resurs, medan det på andra skolor ofta är begränsat till grundläggande bokservice. Skolor med fackutbildade bibliotekarier visar en högre grad av samverkan med lärare kring läsfrämjande arbete och medie- och informationskunnighet. Begränsad förståelse för bibliotekariens roll bland skolledare och lärare samt brist på organisatoriskt minne försvårar utveckling av en hållbar skolbiblioteksverksamhet över tid.

Utvärderingens slutsatser visar att stadens ambition om elevers likvärdiga tillgång till skolbiblioteksverksamhet som bidrar till deras utveckling och lärande inte uppnåtts fullt ut. För att uppfylla målen i skolbiblioteksplanen på stadsövergripande nivå krävs att skolbiblioteken stärks, genom

- tydligare styrning, systematisk uppföljning och ledningsstöd
- ökad bemanning och stärkt kompetens i skolbiblioteken
- stärkt kunskap om skolbibliotekets pedagogiska roll hos personal och ledning
- ökad samverkan i undervisningen

Dessa slutsatser utgör underlag inför den kommande revideringen av Stockholms stads skolbiblioteksplan.

Innehåll

1 Inledning	5
1.1 Utvärderingens syfte och disposition	5
2 Bakgrund	6
2.1 Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021–2025	6
2.2 Definition av skolbibliotek	6
3 Metod	8
4 Statistiksammanställning	10
4.1 Skolbibliotekspersonal	10
4.2 Medier	12
4. Utlån	13
4.4 Prioriterade grupper	14
5 Intervjusammanställning	16
5.1 Skolbibliotekets lokal	16
5.2 Medier	17
5.3 Prioriterade grupper	17
5.4 Samverkan	18
5.5 Verksamhetsuppföljning	20
5.6 Kompetensutveckling	21
5.7 Kunskap om skolbiblioteket som pedagogisk funktion	21
5.8 Skolbiblioteksplanens betydelse	22
6 Analys	24
6.1 Tillgång	24
6.1.1 Skolbibliotekets lokal	24
6.1.2 Medier och utlån	25
6.1.3 Skolbibliotekspersonal	26
6.2 Prioriterade grupper	28
6.2.1 Tillgänglig läsning	28
6.2.2 Mångspråk	29
6.3 Integrering i undervisningen	30
6.3.1 Samverkan	30
6.3.2 Verksamhetsuppföljning och budget	31
6.3.3 Kunskap om skolbiblioteket som pedagogisk funktion	33
7 Slutsatser	34
7.1 Hur väl uppfylls skolbiblioteksplanens målbild?	34
7.2 Faktorer för implementering av skolbiblioteksplanen	35
7.3 Sammanfattade slutsatser	36
8 Referenser	37

1 Inledning

Alla kommuner ska enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) anta en plan för sin verksamhet på biblioteksområdet. Stockholms stad har sedan 2016 valt att utöver ordinarie biblioteksplan även ha en skolbiblioteksplan för kommunala skolor och förskolor¹. I skolbiblioteksplanen preciseras den allmänt hållna nationella styrningen på området. Som styr- och stöddokument sätter planen upp mål för en ändamålsenlig skolbiblioteksverksamhet och vägleder skolorna i genomförandet av en sådan. Nuvarande skolbiblioteksplan löper till och med 2025.

Under 2024 har skolornas arbete utifrån skolbiblioteksplanen utvärderats. Utvärderingen genomfördes internt inom utbildningsförvaltningen av Mediateket, med stöd av Uppföljningsenheten, och resultatet presenteras i denna rapport.

1.1 Utvärderingens syfte och disposition

Syftet med utvärderingen har varit att systematiskt undersöka hur genomförandet av skolbiblioteksplanen fortskrider, samt att belysa och förstå möjliga orsaksfaktorer till variationer i genomförandet. De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning bedrivs stadens biblioteksverksamhet i enlighet med den målbild som tecknas i skolbiblioteksplanen?
2. Vilka faktorer påverkar hur väl skolornas genomförande motsvarar målbilden?

Utvärderingen är tänkt att ge ett välgrundat informationsunderlag inför en revidering av skolbiblioteksplanen. Den utgör en del av den styrkedja, de beslutsprocesser och det löpande utvecklingsarbete som drivs på politik- och ledningsnivå. Det är biblioteksverksamheten på aggregerad nivå som utvärderats, inte så som den genomförts på enskilda skolor.

Rapporten inleds med ett bakgrundskapitel som redogör för den nuvarande skolbiblioteksplanen och för styrdokument för skolbibliotek. Därefter kommer en beskrivning av metoden för genomförandet av utvärderingen, följt av en statistikgenomgång och en presentation av intervjuresultatet. Rapporten avslutas med en redovisning av slutsatser.

---

¹ Planen finns att läsa på webbplatsen Pedagog Stockholm:
<https://pedagog.stockholm/undervisning-och-larande/skolbiblioteksplan-for-skolor-och-forskolor-i-stockholms-stad-2021-2025/>

2 Bakgrund

Utbildningsnämnden ska ta fram ett förslag till skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholm stad som ska gälla från 2026. Detta sker genom revidering av nuvarande plan, *Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021–2025*, i samarbete med förskolenämnden samt i samråd med kulturnämnden. Denna utvärdering är en del av revideringsarbetet.

2.1 Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021–2025

2020 godkände Utbildningsnämnden förslaget till nuvarande skolbiblioteksplan för perioden 2021–2024, senare förlängd till och med 2025. Förslaget utgick från beskrivningen i budget 2020 om att ”skolbiblioteket ska vara ett nav för kunskapsinhämtning på stadens skolor och vara lättillgängligt för eleverna” och omfattade både förskola, grund- och gymnasieskola samt anpassad grund- och gymnasieskola.

Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021–2025 har varit tänkt som ett styr- och stöddokument som fastställt ansvars- och samverkansområden kopplade till läs- och språkutveckling, flerspråkighet och digital kompetens samt till frågor om skolbibliotekens tillgänglighet, utbud och bemanning. Uppföljningen av planen ska ske i det ordinarie planerings- och uppföljningsarbetet på respektive nivå.

Skolbiblioteksplanens syfte har varit att säkerställa att alla barn och unga i Stockholms stads skolor har likvärdig tillgång till god biblioteksverksamhet, i enlighet med barnkonventionen. Planen betonar barns rätt till utbildning, information, hjälp för barn med funktionsnedsättning, och nationella minoriteters rätt till sitt språk. Vid framtagandet av planen beaktades barn och ungas synpunkter genom intervjuer med elever från grundskolan och gymnasieskolan.

2.2 Definition av skolbibliotek

Skolbibliotek lyder under skollagen (SFS 2010:800) och har skolans läroplaner som styrande dokument. I läroplanerna (Lgr22, Gy11) står det att rektor ansvarar för att skolbibliotekens verksamhet ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.

Alla Sveriges skolelever ska enligt skollagen ha tillgång till ett skolbibliotek (§ 36). Skolbiblioteket ska användas i utbildningen och vara ett pedagogiskt stöd i elevernas utveckling och lärande.

Skolbiblioteket är en del av det allmänna biblioteksväsendet och lyder därmed även under bibliotekslagen (SFS 2013:801). Där står det att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken ska också ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska.

I betänkandet *Skolbibliotek för bildning och utbildning* (SOU 2021:3) konstateras att skolbibliotek ofta är underbemannade och att många som arbetar där saknar relevant utbildning, vilket negativt påverkar kvaliteten på verksamheten (Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel, 2021). Rätt bemanning i skolbibliotek är också något som betonas av både Skolinspektionen och forskning. Den är avgörande för att stödja elevernas språkutveckling, läsförmåga och informationskompetens (Schultz Nybacka, 2019; Skolinspektionen, 2018; Gärdén, 2017).

Skolbibliotekarien har ett brett och mångfacetterat uppdrag. En betydande del av skolbibliotekets arbete är fokuserat på litteratur och läsfrämjande aktiviteter. Centralt är också undervisning och handledning kring informationssökning, källkritik och digital kompetens, vilket sker i nära samarbete med lärare och kopplat till elevernas skoluppgifter. Utöver detta innefattar skolbibliotekariens roll inköp och hantering av medier, underhåll av biblioteksrummet och dess funktion, samt administrativa uppgifter som verksamhetsplanering och ekonomi (Limberg, Hultgren, & Johansson, 2021).

Från och med 1 juli 2025 kommer nya skrivningar om skolbibliotek i skollagen att träda i kraft. Dessa syftar till att förbättra elevers tillgång till skolbibliotek. Enligt de nya skrivningarna ska skolbibliotek syfta på ”en samlad, gemensam och ordnad verksamhet med ett allsidigt och målgruppsanpassat utbud av analoga och digitala medier som ställs till lärarnas och elevernas förfogande för att användas som en resurs i undervisningen” (Stärkta skolbibliotek, 2023/24:164, s. 6). Skolbibliotek ska också främja elevernas läsande samt medie- och informationskunnighet² (MIK). Eleverna ska i regel ha tillgång till ett skolbibliotek på sin egen skola, bemannat av skolbibliotekarier med relevant högskoleutbildning och i sådan omfattning att ändamålen uppfylls (Stärkta skolbibliotek, 2023/24:164).

---

² Medie- och informationskunnighet myntades av UNESCO som ett samlingsbegrepp för de kunskaper som krävs för att söka, analysera, kritiskt granska och använda information och medier på ett medvetet och ansvarsfullt sätt.

3 Metod

Denna utvärdering fokuserar på att undersöka administrationen och genomförandet av skolbiblioteksverksamheten, snarare än på verksamhetens resultat i fråga om av elevers utveckling och lärande. Fokus ligger alltså på process snarare än på resultat. Vi har använt både kvantitativa och kvalitativa metoder för att bedöma genomförandet av skolbiblioteksplanen, baserat på indikatorer kopplade till tre grundläggande begrepp: tillgång, uppmärksamhet åt prioriterade grupper, och integrering i undervisningen. Dessa är också i linje med nationella styrdokument för skolbibliotek.

Tillgång (Skollagen 2010:800) innebär att elever och lärare har tillgång till ett relevant och aktuellt medieutbud, i ändamålsenliga lokaler bemannade med kompetent personal.

Uppmärksamhet åt prioriterade grupper (Bibliotekslagen 2013:801) innebär att skolbiblioteken inkluderar talböcker³ och medier för behovsanpassad läsning, litteratur på flera modersmål, och samverkan mellan skolbibliotekarier och lärare/specialpedagog för att stötta elever i behov av anpassningar eller särskilt stöd.

Integrering i undervisningen (Läroplansförordningarna Lgr22 och Gy11) innebär att skolbiblioteksverksamheten används i ämnesundervisning och fritidshemsverksamhet, att det finns samverkan mellan skolbibliotekarier och lärare, att rektorer ser skolbiblioteket som en pedagogisk resurs, och att verksamheten styrs och följs upp inom skolans kvalitetsarbete.

Vi har använt oss av befintlig kunskap om skolbiblioteksverksamheten i staden, så som skolbibliotekstjänsternas omfattning, personalens utbildningsbakgrund och skolbibliotekets medieanslag. Vi har också använt oss av semistrukturerade fokusgruppsintervjuer med representanter från tio skolor (sex grundskolor och fyra gymnasieskolor), kompletterat med enskilda intervjuer vid behov. För att få en representativ bild av verksamheten i stadens skolor har urvalet av skolor gjorts med hänsyn till skolform, storlek, socioekonomisk kvartil⁴, samt grundförutsättningar för en hållbar skolbiblioteksverksamhet, så som bemanningsgrad, mediebudget och utbildningsbakgrund. Intervjuerna har genomförts i grupper med snarlika skolbiblioteksverksamheter utifrån urvalskriterierna.

---

³ En talbok är en inläst bok till hjälp för personer som har svårt att läsa tryckt text, på grund av en funktionsnedsättning.

⁴ Kvartilindelning utifrån socioekonomiskt index. Indexet är framtaget av Statistiska centralbyrån och baseras på en modell som beskriver elevers förutsättningar utifrån socioekonomiska faktorer.

I denna utvärdering redovisas och analyseras resultaten utifrån två kategorier: mer utvecklade respektive mindre utvecklade skolbiblioteksverksamheter. Mer utvecklade skolbiblioteksverksamheter syftar på skolbibliotek där det finns skolbibliotekspersonal som har tid, kunskap och andra resurser att bedriva en pedagogisk verksamhet som främjar både läsning och MIK. Mindre utvecklade skolbiblioteksverksamheter syftar på skolbibliotek med mer begränsade resurser, inte minst i fråga om bemanning. I denna kategori ingår grundskolor med en skolbiblioteksbemanning på mindre än en dag i veckan.

För att få ett så heltäckande resultat som möjligt har intervjuerna omfattat det politiskt-administrativa, professionella och brukarperspektivet:

1. **Rektor** som är huvudansvarig och har stort utrymme att göra egna tolkningar och bedömningar om hur verksamheten bäst ska utformas utifrån styrdokumentet.
2. **Skolbibliotekspersonalen** som ansvarar för det praktiska genomförandet och är bärare av ett professionellt perspektiv på både skolbibliotek och stadens skolbiblioteksplan.
3. **Lärarna** som är brukare men också genomförare av verksamheten genom samverkan med skolbibliotekspersonalen.

Elevers intressen och önskemål kommer att beaktas i ett senare skede då utvärderingen nått en konklusion och det blivit dags för oss inom förvaltningen att revidera skolbiblioteksplanen.

4 Statistiksammanställning

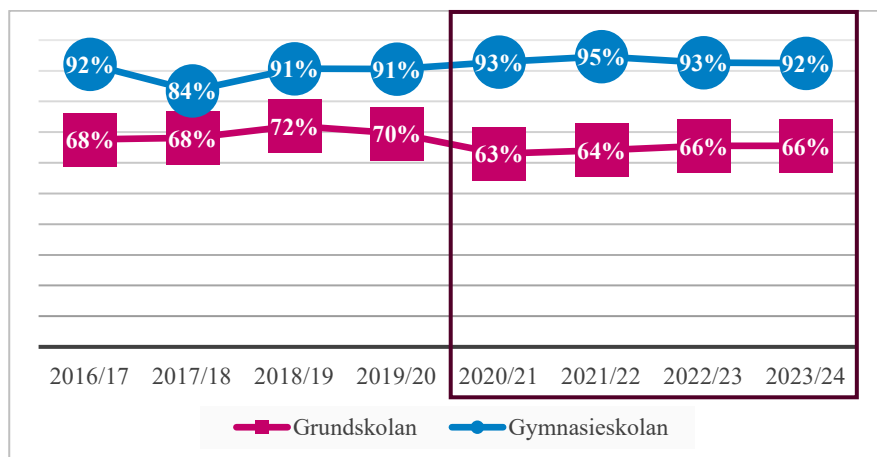
Stockholms stads utbildningsförvaltning driver kommunal verksamhet inom skolformerna förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, samt fritidshem och fritidsklubb.

I stadens regi finns ca 140 grundskolor där det går ca 76.000 elever och ca 25 gymnasieskolor där det går ca 19.000 elever.

4.1 Skolbibliotekspersonal

I den nationella biblioteksstatistiken, som årligen genomförs av Kungliga biblioteket, inkluderas skolbibliotek med bemanning på minst 20 timmar per vecka för att mäta aktiv biblioteksverksamhet. Enligt statistikrapporten Bibliotek 2022 (Kungliga biblioteket, 2023) hade 48 % av landets elever på grund- och gymnasieskolor tillgång till skolbibliotek bemannat på halvtid eller mer.

Under den period som den nuvarande skolbiblioteksplanen har varit gällande visar Mediatekets uppföljande skolbiblioteksstatistik att ca 70 % av stadens grund- och gymnasieskoleelever haft tillgång till skolbibliotek bemannat på halvtid eller mer varje läsår. Sett till grund- och gymnasieskola var för sig var tillgången 66 % respektive 92 % läsåret 2023/24.

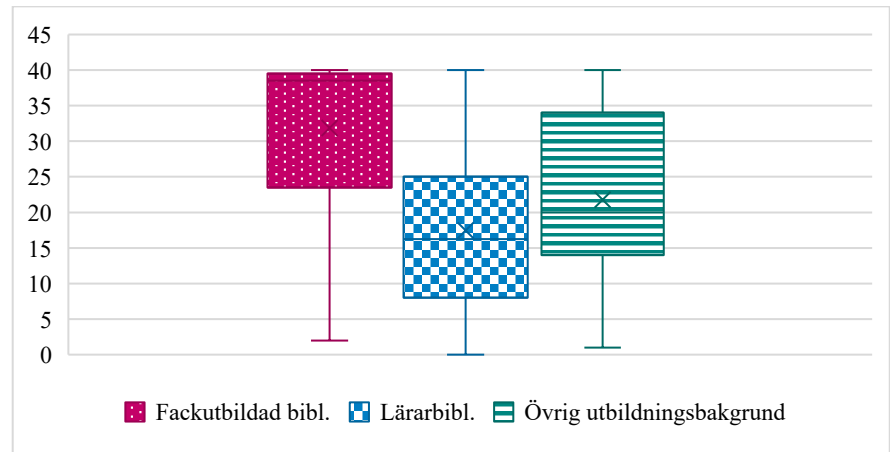

Andel elever i grund- respektive gymnasieskola med tillgång till skolbibliotek bemannade på minst halvtid.

Stadens skolbibliotek bemannas i mycket varierande omfattning och av olika yrkesgrupper, såsom bibliotekarier, biblioteksassistenter, lärare, fritidspedagoger, barnskötare, litteraturpedagoger, skolassistenter, IT-kontaktperson o.s.v. Vid större gymnasieskolor förekommer det bibliotek som är bemannade av både bibliotekarie och biblioteksassistent.

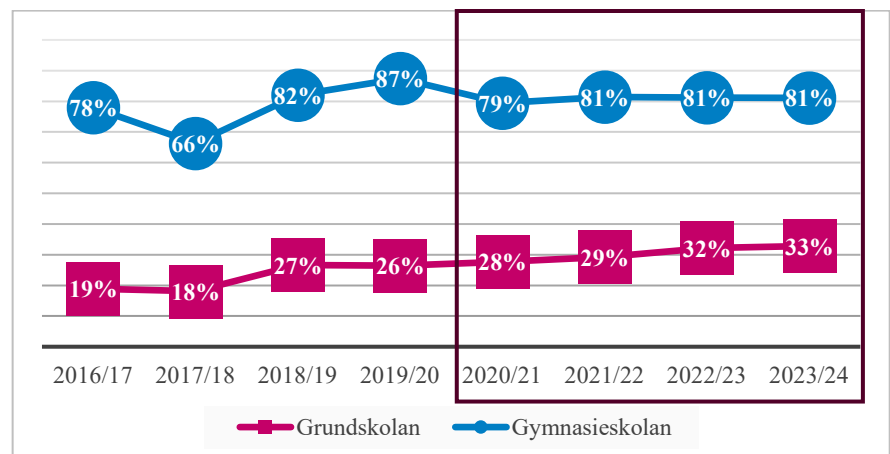
Mediatekets skolbiblioteksstatistik grupperar in skolbibliotekspersonalen i tre olika personalkategorier: fackutbildade bibliotekarier, lärarbibliotekarier (pedagogiskt utbildad personal) samt personer med övrig utbildningsbakgrund. Skolbibliotek med fackutbildade bibliotekarier har överlag en högre bemanningsgrad än övriga personalkategorier.

Låddiagram som visar spridningen i bemanningsgrad för respektive personalkategori i grund- och gymnasieskolan läsåret 2023/24.

Enligt *Stockholms stads budget 2024* ska staden öka andelen skolor med fackutbildade bibliotekarier, vilket fortsatt finns i budget för 2025. Mediatekets skolbiblioteksstatistik för läsåret 2023/24 visar att det fanns 41 grundskolor och 16 gymnasieskolor med tillgång till en fackutbildad bibliotekarie. För grundskolorna innebär detta en ökning med 20 skolor sedan den första skolbiblioteksplanen började gälla 2017, och en ökning med sju skolor sedan den nuvarande planen trädde i kraft 2021. För gymnasieskolorna är det en ökning med två skolor sedan 2021.

Statistiken visar också att 33 % av stadens grundskoleelever och 81 % av gymnasieskoleelever hade tillgång till skolbibliotek bemannat med fackutbildad bibliotekarie under läsåret 2023/24.

Andel elever i grund- respektive gymnasieskola med tillgång till fackutbildad bibliotekarie.

4.2 Medier

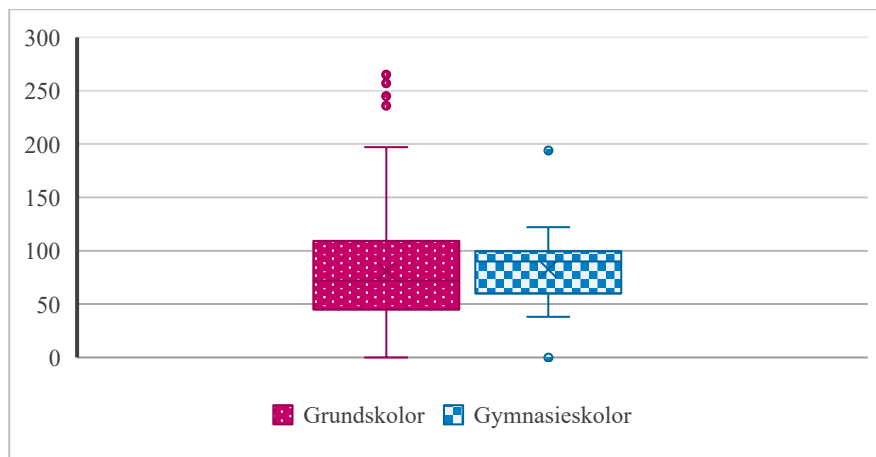
Mediesamlingen utgör kärnan i all biblioteksverksamhet. I skolornas gemensamma bibliotekssystem hanteras över två miljoner böcker och olika former av utrustning, fördelade enligt tabellen nedan.

	Grundskola	Gymnasium
Biblioteksmedier	1 304 745	366 715
Läromedel	41 526	414 081
IT-utrustning	5 592	2 717

Tabell över antalet exemplar som fanns registrerade i utbildningsförvaltningens bibliotekssystem läsåret 2023/24.

Mediebeståndet behöver underhållas och förnyas kontinuerligt för att fortsätta vara aktuellt, relevant och engagerande för lärare och elever. Under läsåret 2023/24 var det dock 11 % av stadens grund- och gymnasieskolor som inte registrerat några nya medier i bibliotekssystemet.

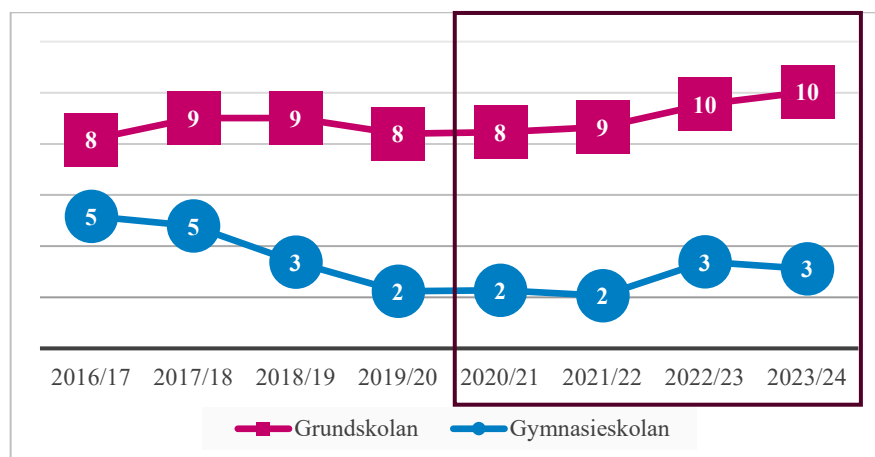
Enligt Mediatekets skolbiblioteksstatistik var det genomsnittliga medieanslaget till skolbibliotek i stadens grundskolor 77 kr/elev och i stadens gymnasieskolor 80 kr/elev 2024. Även om det är stora skillnader i anslag mellan enskilda skolor har det totala medelanslaget per elev kontinuerligt ökat för stadens skolbibliotek under tidsperioden den nuvarande skolbiblioteksplanen varit gällande.

Låddiagram som visar spridningen i medieanslag/elev i grund- respektive gymnasieskolor läsåret 2023/24.

4.3 Utlån

Vi kan se en trend där utlånen av biblioteksmedier stadigt ökat i grundskolan under många år. Gymnasieskolorna har under perioden för nuvarande skolbiblioteksplan långsamt ökat på sina utlån igen efter en kraftig nedgång några år tidigare. Läromedel och digitala böcker ingår inte i denna statistik.

Utlån av biblioteksmedier per elev och läsår för grund- respektive gymnasieskolan.

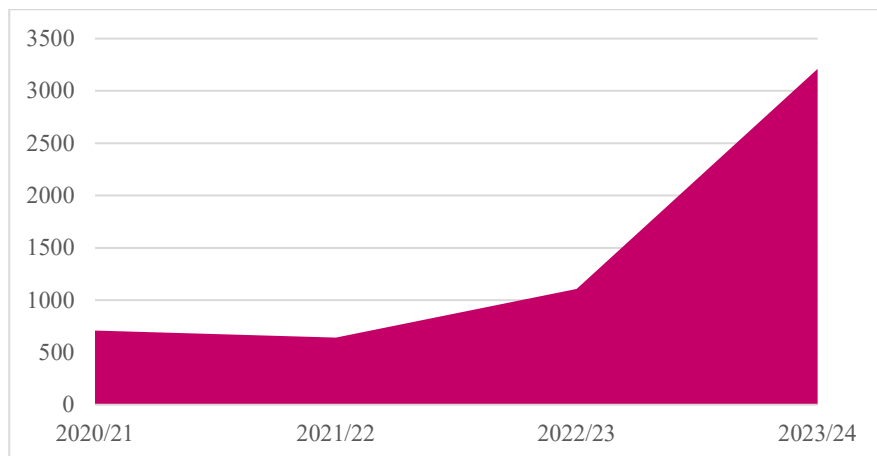
Utlåningsstatistik av detta slag säger inte så mycket om skolbibliotekets verksamhet som helhet, men det kan fungera som indikator på huruvida det finns någon aktiv verksamhet alls. Av stadens grund- och gymnasieskolor var det 10 % som hade totalt färre än 10 lån registrerade i bibliotekssystemet under läsåret 2023/24. Detta kan jämföras med att 13 % av skolorna hade mer än 10.000 lån totalt under läsåret.

Med lånen via Cirkulationsbiblioteket⁵, Mediatekets klassuppsättningsbibliotek, inräknade höjs genomsnittet för registrerade utlån under läsåret 2023/24 från 10 till 12 lån/elev i grundskolan, medan gymnasiet snitt förblir oförändrat. Gymnasieskolor är till stor del självförsörjande på klassuppsättningar för gemensam läsning. De lånas också ut som läromedel vilket innebär att den utlåningen inte syns i dessa siffror. Läromedel utgjorde hela 68 % av gymnasiebibliotekens totala utlån läsåret 2023/24, jämfört med 1 % av grundskolans totala utlån samma läsår.

Alla skolor har tillgång till digitala medier via Inläsningstjänst. Som ett komplement till Cirkulationsbiblioteket har gymnasiet sedan 2020, och högstadiet sedan 2021, också haft tillgång till digitala klassuppsättningar genom bibliotekstjänsten Biblio. I statistiken över lån av digitala böcker går det dock inte att utläsa antalet lån per skolform. Vi kan dock se att

⁵ Cirkulationsbiblioteket är ett komplement till skolans eget bibliotek i fråga om klassuppsättningar av skönlitteratur.

utlånen läsåret 2023/2024 ökat femfaldigt sedan tjänsten introducerades vårterminen 2020.

Utlån av digitala böcker via Biblio i högstadiet och gymnasiet.

4.4 Prioriterade grupper

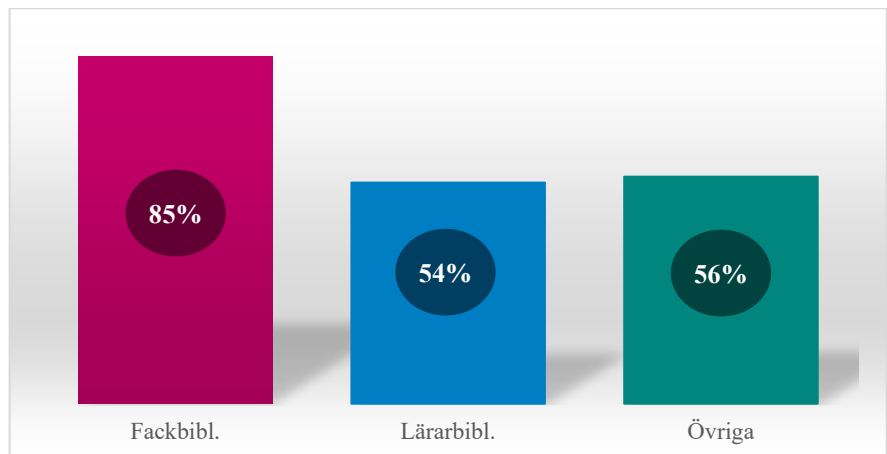
Elever med olika typer av funktionsnedsättningar har rätt till extra anpassningar och särskilt stöd, bland annat i form av tillgänglig litteratur⁶. 37 % av skolbiblioteken har medier som kategoriseras som lättläst. Flertalet har dock denna typ av medier, men utan att ha registrerat dem i en sådan kategori i bibliotekssystemet. 9 % av skolbiblioteken har också registrerat eget material på så kallade äppelhyllor, det vill säga medier för och om barn med funktionsnedsättningar, vilka kan läsas med ögon, öron eller fingertoppar. Alla skolor har också tillgång till inlästa läromedel och lättläst skönlitteratur samt böcker på andra språk via Inläsningstjänst.

Mediateket tillhandahåller "Äppellådor" med depålån av litteratur och annat material till skolornas äppelhyllor. Användandet av tjänsten har i stort sett ökat kontinuerligt sedan den introducerades 2020 och under läsåret 2023/24 lånade 11 % av grundskolorna äppellådor. 63 % av dessa var skolor med anpassad grundskola. Ingen gymnasieskola lånade äppellådor under samma läsår.

Mångspråksbiblioteket, Mediatekets depåbibliotek för mångspråksböcker, användes under läsåret 2023/24 av 59 % av grundskolorna och 32 % av gymnasierna. Nästan hälften av de skolor som använder Mångspråksbiblioteket har en fackutbildad bibliotekarie, och denna personalkategori är generellt sett mer benägna att använda sig av Mångspråksbiblioteket.

---

⁶ Tillgänglig litteratur är anpassad utifrån läsarens behov för att kunna ta till sig dess innehåll. Exempelvis genom tekniska hjälpmedel, litteratur på olika språk eller lättläst litteratur.

Grundskolans användning av Mångspråksbiblioteket fördelat på utbildningsbakgrund läsåret 2023/24.

Ser vi till socioekonomisk kvartil använder grundskolebibliotek inom kvartil 4, de skolor med högst socioekonomiskt index, Mångspråksbiblioteket i betydligt större utsträckning än vad skolbibliotek på skolor inom andra kvartiler gör. 75 % av skolorna i denna kvartil använder Mångspråksbiblioteket, i jämförelse med drygt 50 % i de andra kvartilerna.

5 Intervjusammanställning

5.1 Skolbibliotekets lokal

I stadens skolor finns en stor variation när det kommer till skolbibliotekets placering. I intervjuerna framkom det att i skolor med välutvecklad skolbiblioteksverksamhet ligger biblioteket centralt, och att den lättillgängligheten uppskattas av både elever och lärare. Där fungerar det också som en trygg plats, en plats utan krav eller betygssättning. I intervjuerna lyfts skolbiblioteket även fram som en välfungerande plats för elever med NPF-diagnoser. Vi kan också se exempel där skolbiblioteken rankas högst över trygga platser på skolan.

Ibland är man nästan som en liksom kvasikurator och man löser konflikter och tröstar barn och man städar. Jag känner att mycket av min tid går åt till sånt som kanske egentligen inte ingår i min roll som skolbibliotekarie.
(Skolbibliotekspersonal i grundskolan)

Skolbiblioteksrummet på dessa skolor är även en plats där många elever kan få studiero. På många skolor, särskilt på gymnasieskolor, finns det studieplatser i biblioteket. Dessa är välanvända och uppskattade, även om de ofta är för få. Det finns dock undantag bland de välutvecklade skolbiblioteken där lokalen inte är tillgänglig, till exempel att den är för liten eller att den är placerad i en korridor.

Skolbiblioteket finns på en central plats så det blir naturligt för många elever att söka upp. Det används för skolarbete men det är också många som går dit frivilligt och botaniserar. Biblioteket fyller även en funktion för elever som tycker om att vara för sig själva. (Lärare i gymnasieskolan)

I intervjuerna framkommer det även att lokalerna ofta inte är lika lättillgängliga för eleverna på skolor med mindre utvecklad skolbiblioteksverksamhet. Det kan vara skolor som består av flera byggnader där skolbiblioteket är placerat i ena delen vilket gör det svårtillgängligt för många av skolans elever. Lokalerna beskrivs även som för trånga och att det är begränsad kapacitet att kunna ta emot elevgrupper. Även bland de mindre utvecklade skolbiblioteken finns det självklart undantag där skolbibliotekets lokal ligger centralt och är på så sätt lättillgänglig för elever och lärare.

Vi har en skola som är trång överhuvudtaget. Den lokal vi har [för skolbibliotek] är liten i förhållande till elevantal.
(Rektor i grundskolan)

5.2 Medier

I arbetet med skolbibliotekets bestånd ser vi vid intervjuerna att i stort sett alla skolbibliotek involverar både lärare och elever. Dock sker det på olika sätt och i olika hög utsträckning. Vanligast förekommande är att elever kan komma med inköpsförslag, det förekommer på en majoritet av skolorna. Utöver det visar intervjuerna att på skolor med fack- och lärarbibliotekarier anpassas beståndet efter läroplanerna i större utsträckning än på övriga skolbibliotek. På dessa skolor finns det även en större systematik i form av exempelvis biblioteksråd med både elever och personal eller elever som medhjälpare i skolbiblioteket. Många av gymnasieskolorna arbetar även med att tillgängliggöra vetenskapligt material för sina elever, både genom licensierade informationsdatabaser och material med öppen tillgång⁷. I intervjuerna kan vi se att rektorer och lärare inte har någon egentlig inblick i hur skolbiblioteket arbetar med sitt bestånd utan hänvisar oftast vidare till skolbibliotekspersonalen.

Jag försöker ha samarbete med svenska och engelska och ämnesansvariga. Det är ämnesansvarig som påverkar utbudet och som har kollen på den facklitteraturen. Den andra biten är att eleverna måste läsa och de kanske inte kommer läsa det som jag tycker utan jag har en aktiv dialog om inköpsförslag. (Skolbibliotekspersonal i gymnasieskolan)

5.3 Prioriterade grupper

Hur stadens skolbibliotek arbetar med den prioriterade gruppen elever med funktionsnedsättning varierar kraftigt, och det är en del av skolbiblioteksverksamheten där varken skolledare eller lärare tycks ha någon större inblick. Det finns dock en medvetenhet hos de intervjuade rektorerna om skolbibliotekets kompensatoriska roll.

I skolor med mer välutvecklade skolbiblioteksverksamheter finns i regel ett eget bestånd av tillgänglig litteratur. På ett par av dessa skolor finns det även verksamhet som specifikt riktar sig till målgruppen.

[Elever i behov av särskilt stöd utgör] 60-75 % av vår verksamhet. Det är [skolbibliotekariens] styrkor att hen ser och kompletterar. Utbud, bestånd och bemötande. Våra elever lånar böcker, inte alla, men det finns läsare och för dem är hen jätteviktig. (Rektor i gymnasieskolan)

---

⁷ Öppen tillgång innebär att vetenskapliga publikationer och forskningsresultat gjorts fritt tillgängliga online att läsa, ladda ned och använda utan begränsningar.

Nästan alla skolbibliotek som deltog i intervjuerna ger de elever med svårigheter att läsa tyckt text tillgång till talboksappen Legimus. För att komplettera bibliotekens utbud av tillgänglig litteratur nämner några att de också lånar ”Äppellådor” från Mediateket.

Och vi har ju anpassad grundskola också. Dom köper jag ju speciella böcker till och har en liten, liten äppelhylla. Dom kommer också hit en gång i veckan. (Skolbibliotekspersonal i grundskolan)

Ett par av grundskolorna erbjuder appen Polyino till eleverna, en tjänst från Inläsningstjänst med digitala böcker på ett stort antal språk. I appen finns även böcker för tillgänglig läsning i form av bland annat böcker på svenska med TAKK (Tecken som alternativ och kompletterade kommunikation).

Den andra målgruppen inom prioriterade grupper är flerspråkiga elever. Nästan samtlig skolbibliotekspersonal som intervjuats använder sig av Mångspråksbiblioteket för att kunna tillgodose behovet av böcker på de olika modersmål som finns representerade på skolan. De framhåller hur uppskattat och viktigt Mångspråksbiblioteket är då många av dessa böcker är dyra och svåra att få tag på. Endast enstaka skolor har ett eget bestånd av de språk som talas på skolan.

Nästan alla elever här har ju ett annat modersmål än svenska så beståndet är ju anpassat efter det och det är mycket lättlästa böcker. Jag köper in egna böcker på arabiska och somaliska, och engelska förstås. Vi har ju en del mindre språk också, så jag använder även Mångspråksbiblioteket mycket. (Skolbibliotekspersonal i grundskolan)

Efterfrågan är inte speciellt stor och jag kan väl ärligt säga att jag driver heller inte riktigt den frågan. Jag träffar eleverna så pass lite så jag kan inte själv avgöra vilka som har behov av det. Men självklart är det någon lärare som efterfrågar det, och som sagt är det oftast modersmåls-lärarna, så beställer vi via Mångspråksbiblioteket. (Skolbibliotekspersonal i grundskolan)

5.4 Samverkan

I intervjuerna kan vi se att skolor med fackutbildade bibliotekarier generellt har en högre grad av samarbete med lärare, fritids och elevhälsa på skolan än skolor som anställt personer med annan utbildningsbakgrund i skolbiblioteket. De har även samarbeten på fler nivåer som pågår parallellt. Från att eleverna skickas till biblioteket till att det sker

samarbeten som är gemensamt planerat med annan pedagogisk personal. Vid intervjuerna lyftes exempel utifrån skolbibliotekets läsförmedlande roll så som boksamtal, schemalagda bokpresentationer, högläsning, samarbete kring temadagar och dramatisering utifrån sagor. När det kommer till skolbibliotekens samarbete kring MIK lyftes välfungerande samarbeten kring bland annat introduktion av biblioteket, källkritik och källtillit, skolans databaser, informationssökning kopplat till aktuella teman i undervisningen samt gymnasiearbetet.

På flera av dessa skolor finns det samarbeten som innebär en väl etablerad progression som följer eleverna genom de olika årskurserna. Dock lyfter många att samarbete är en utmaning, både att starta upp och att säkerställa att befintliga samarbeten fortsätter på lång sikt.

Förra läsåret kändes det som att det började lossna lite. Då fick jag åtminstone till så att 7:orna fick biblioteksintroduktion, en källkritikintroduktion och en visning av skolans databaser. I år så fick vi till introduktionerna och sen så blev det inget mer. Det blir som att jag måste äga hela projektet och jag hade inte riktigt möjlighet att driva på för att mellanstadiet tog så himla mycket tid och energi. Och det är inte som att de frågar efter det, utan det är jag som måste vara så himla direkt med dem.

(Skolbibliotekspersonal i grundskolan)

Vi kan också se indikationer på att skolbibliotekens roll i undervisning och samverkan kring medie- och informationskunnighet är mindre på skolor utan fackutbildad bibliotekarie, även om man i övrigt satsat på skolbiblioteket. I dessa fall tycks det som att både intresse för, och mer fördjupade kunskaper inom, MIK saknas både hos personal och ledning.

Mycket av samarbetet med lärare grundar sig i att vi har alla klassuppsättningar och läromedel på biblioteket. Det har vi behövt strukturera upp då det inte funnits förut. Under tiden jag jobbat här har vi lagt mycket tid på struktur och organisation som ska funkar för både bibliotek och lärare.

(Skolbibliotekspersonal i gymnasieskolan)

I intervjuerna framkom det att många skolbibliotek är delaktiga i skolans värdegrundsarbete men på olika sätt. Detta lyftes av alla tre intervjugrupper; rektorer, lärare och skolbibliotekspersonal. Det kan handla om att skolbiblioteket skyltar med specifika böcker i samband med föreläsningar på skolan, läsecirkel tillsammans med skolans kurator eller att skolbibliotekspersonalen sitter med i en värdegrundsgrupp. Även här kan vi se ett fördjupat samarbete på de skolor som har en mer välutvecklad skolbiblioteksverksamhet.

Utifrån intervjuerna kan vi se att samarbetet på de skolor som inte har en lika välutvecklad skolbiblioteksverksamhet ofta stannar vid att eleverna skickas till skolbiblioteket, med eller utan medföljande personal. Till exempel uttrycker en skolbibliotekspersonal att elever skickas till biblioteket för att hitta skönlitterära böcker och då finns hen där och försöker hjälpa eleverna "efter bästa förmåga".

Vi har ju tillgång till böcker och det är ju en person som ser till att de står i sin ordning och plockar undan och så. Men det saknas ju en fysisk person som skulle kunna locka till olika boktitlar och inspirera, det saknas verkligen. Har man en sådan person kan man ju även ha nytta av det ute i klassrummen, då blir det på en helt annan nivå. (Lärare i grundskolan)

Att skolbiblioteket ska vara en integrerad del av skolan är det fler som ger uttryck för, och överlag ser vi att det finns en samsyn på samarbetet mellan lärare och skolbibliotek hos rektorer och skolbibliotekspersonal. Förutsättningarna för att skapa samarbeten tycks dock skilja sig en del, och på många skolor bygger det på personligt intresse och driv hos såväl lärare som bibliotekarier. På skolor med väl integrerade skolbibliotek ger lärarna uttryck för att skolbiblioteket är en brygga mellan ämnen, navet för det vetenskapliga tänkandet och vägen till litteraturen för eleverna. På skolor där skolbiblioteket är mer osynligt i organisationen lyfter dock flera av lärarna önskemål om mer samarbete med skolbiblioteket.

5.5 Verksamhetsuppföljning

När det kommer till hur skolbibliotekens verksamhet i staden planeras och följs upp kan vi vid intervjuerna se en relativt stor skillnad mellan skolbibliotekspersonalens och rektors uppfattning om hur och i vilken omfattning det görs. I skolor med mindre utvecklad skolbiblioteksverksamhet uppger flera rektorer att de inte vet hur uppföljning sker, alternativt att det faktiskt inte sker någon uppföljning alls. Skolbibliotekspersonalen på dessa skolor har dock till viss del svarat att det finns en form av uppföljning. Det handlar då om regelbundna möten eller att avstämning sker i samband med medarbetarsamtalet.

På skolorna med mer välutvecklad skolbiblioteksverksamhet kan vi se en större spridning i hur verksamheten följs upp. På dessa skolor finns det i högre grad en tydligare systematisk uppföljning i form av till exempel en egen handlingsplan. Ytterst få skolbibliotek är med i skolans systematiska kvalitetsarbete via t.ex. verksamhetsplan eller uppföljning i stadens system för integrerad ledning och styrning (ILS). Vid ett antal skolor sker uppföljningen enbart på skolbibliotekspersonalens initiativ.

5.6 Kompetensutveckling

Intervjuerna visar på att det finns skillnader i möjligheterna till kompetensutveckling för skolbibliotekspersonalen mellan olika skolor. Rektorerna är dock generellt positiva till att personalen deltar i kompetensutvecklande insatser.

Personal i mindre utvecklade skolbiblioteksverksamheter har ofta delade roller, såsom skolsekreterare eller vikariesamordnare, och tillbringar begränsad tid i biblioteket. Således är tidsbristen en stor begränsning för möjligheten till kompetensutveckling. Dessa medarbetare behöver i regel prioritera andra arbetsuppgifter och kan ofta ha svårare att bedöma relevansen av skolbiblioteksrelaterad kompetensutveckling.

Jag tror absolut att om jag skulle hitta något jag verkligen kände att det här är vad jag behöver och den här kompetensutvecklingen vill jag göra, då upplever jag att jag skulle få göra det utan problem. Men det handlar också om att hitta tid och tillfälle att göra det och då finns det andra saker jag har prioriterat. (Skolbibliotekspersonal i grundskolan)

I skolor med mer utvecklade skolbiblioteksverksamheter uppmuntrar rektorer i högre grad personalen att delta i kompetensutveckling. Trots detta tenderar personalen att nedprioritera kompetensutveckling till förmån för den dagliga verksamheten.

Några skolbibliotekarier nämner att de har formaliserad inläsningstid, medan andra påtalar att de inte har någon överenskommen tid för detta. Både rektorer och skolbibliotekspersonal framhåller också Mediatekets skolbiblioteksnätverk som en viktig del av kompetensutvecklingen, samt som det primära forumet för kollegialt utbyte med andra skolbibliotekarier i staden. Även annan kompetensutveckling anordnad av Mediateket lyfts som en positiv resurs.

5.7 Kunskap om skolbiblioteket som pedagogisk funktion

I våra intervjuer kan vi se att rektorerna till viss del har kunskap om vad en skolbiblioteksverksamhet kan vara, men i olika grad. Kunskapen om skolbibliotekets roll för elevers språk- och läsutveckling är generellt högre än den om skolbibliotekets roll i arbetet med att stärka elevernas digitala kompetens. Det är dock tydligt att kunskapen om skolbibliotek går hand i hand med hur mycket man satsat på skolbiblioteket. Samma mönster ser vi i lärarintervjuerna. De som arbetar på en skola där man inte satsat lika mycket på skolbibliotek saknas ofta kunskapen om skolbibliotekets

funktion. Medan de som arbetar på skolor där man satsat på skolbibliotek ser hur verksamheten kan bidra till elevernas lärande.

När vi haft någon annan [ej fackutbildad] så har [skolbiblioteket] inte kunnat användas på ett bra sätt. Viktigt att kunna samverka men också kunna ta plats det här är liksom min arena. Det har tagit tid hos oss. Att kunna få en profession där man har ett pedagogiskt innehåll, inte bara låna ut böcker. Vår samverkan – jag och skolbibliotekarien – har varit viktig och fungerat väldigt bra, för att ta sig fram och att implementera saker. (Rektor i grundskolan)

I intervjuerna framkom det även hos både rektorer och skolbibliotekspersonal att man saknade diskussion om skolbibliotek på en högre nivå i staden.

Det krävs några eldsjälar, men det duger ju inte. Och då tänker jag faktiskt också på förvaltningsnivå, att se till att det också står på en dagordning någon gång. Och politisk nivå. Just nu i skolans värld så är ju SKUA i ropet, språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Var fasiken är bibliotekens röst i det? (Rektor i grundskolan)

5.8 Skolbiblioteksplanens betydelse

Den nuvarande skolbiblioteksplanen används på olika sätt och kännedomen om den varierar. Merparten av de rektorer och skolbibliotekarier vi intervjuat på skolor med välutvecklad skolbiblioteksverksamhet använder planen som en riktningsspekare och grund för att skapa egna lokala handlingsplaner.

[Skolbiblioteksplanen har varit en] riktningsspekare när vi tex skulle titta på vad vi ska och hur rimmar det med stadens plan och är det något vi inte gör. Rama in det hela var bra. (Rektor i grundskolan)

Det finns önskemål om att planen ska inkludera nyckeltal, ta upp frågan om läromedel, ha tydligare målsättningar och att den behöver bli mer synlig för rektorer, beslutsfattare och inom hela utbildningsförvaltningen.

[Jag har inte brytt mig om skolbiblioteksplanen] men det är bra att ha den för att veta ramarna. Det pratas inte om skolboksdelen – läromedel nämns t.ex. inte i planen. Den blir inte riktig realistisk men man kan ju plocka från den. (Skolbibliotekarie i gymnasieskolan)

Bland rektorer på skolor med mindre utvecklad skolbiblioteksverksamhet är det en större spridning på hur man använder den, någon enstaka känner inte till den och någon ansåg att den var avskräckande då den ansågs sikta för högt. Flertalet av skolbibliotekspersonal på dessa skolor är heller inte insatta i skolbiblioteksplanen och någon tycker den är för generell för att kunna ha nytta av den.

6 Analys

Analysen presenteras med utgångspunkt i de mål från skolbiblioteksplanen som indikatorerna grupperades inom: tillgång, prioriterade grupper och integrering i undervisning.

För att säkerställa att vi håller en vetenskaplig grund och att vi tar hänsyn till beprövad erfarenhet använder vi oss av litteratur från såväl forskare inom bibliotek- och informationsvetenskap (Centerwall, 2022; Centerwall & Hagberg, 2024; Gärdén, 2017; Limberg, Hultgren & Johansson, 2021; Schultz Nybacka, 2019; Webber & Söderholm, 2024), som av skolbibliotekarier, lärare och rektorer (Heimer & Staub Halling, 2022; Lindquist & Bruce, 2024; Schedvin, 2020).

6.1 Tillgång

6.1.1 Skolbibliotekets lokal

Skolbiblioteksrummet är en viktig plats på en skola vilket framhålls av flertalet forskare (Heimer & Staub Halling, 2022). Att som skola ha en tillgänglig lokal för skolbiblioteket är ett sätt att stärka likvärdigheten för elevernas utbildning. Det ger de elever som inte har tillgång till en lugn hemmamiljö möjlighet till läxläsning och annat skolarbete i en ostörd miljö (Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel, 2021).

Med tillgänglighet i relation till skolbiblioteksrummet menas här i första hand lokalens placering och därmed hur lättåtkomlig lokalen är för elever och lärare. Andra tillgänglighetsaspekter som lyfts i intervjuerna är lokalens storlek och öppethållande.

Utvärderingen visar på att bibliotek som är tillgängliga ofta rankas högt som trygga platser på skolan. I detta är en central placering av skolbiblioteket bara en del naturligtvis, att biblioteket är öppet för eleverna att söka sig till och att det finns personal där bidrar också till känslan av trygghet. Det finns dock en stor variation i hur skolbibliotekets lokaler är placerade i stadens skolor. De intervjuade skolorna med välutvecklade skolbiblioteksverksamheter har oftast centralt placerade bibliotek som fyller många behov hos eleverna, exempelvis läs- och studiero, studieplatser, samt möjligheten att dra sig undan. Något som går i linje med skolbiblioteksplanens skrivning om att rektor ska säkerställa att ”skolbiblioteksmiljön är ändamålsenlig, tillgänglig, inkluderande, lugn och trygg samt erbjuder utrymme för samtal och studier”.

Det finns dock några lokalrelaterade utmaningar som lyfts i intervjuerna. I skolor med fler byggnader blir bibliotekets placering i regel avlägsen och därmed svårtillgänglig för många elever. Placering av skolbibliotek

centralt men i genomgångsytor kan i sin tur påverka biblioteksmiljö och studiero negativt och dessutom innebära ett arbetsmiljöproblem för skolbibliotekspersonalen. Både skolbibliotekspersonal och rektorer har också beskrivit sina skolbibliotekslokaler som så pass små att det har en påverkan på verksamheten.

Sammanfattningsvis är skolbibliotekets placering en viktig faktor för dess tillgänglighet och användning. Centralt placerade bibliotek bidrar till en trygg och studievänlig miljö, medan avlägset placerade bibliotek kan begränsa tillgången för elever och lärare. För att skolbiblioteket som rum ska kunna fungera som en pedagogisk resurs är det viktigt att säkerställa att lokalerna är lättillgängliga och tillräckligt rymliga för att möta behoven hos skolans elever och personal. Detta uppnås delvis av stadens skolor, och delvis inte.

6.1.2 Medier och utlån

För att säkerställa att skolbibliotekets mediasamling bibehåller sin aktualitet, relevans och engagemang för både lärare och elever krävs kontinuerligt underhåll och förnyelse av mediebeståndet. Detta innefattar bland annat att gallra ut slitna och inaktuella böcker samt att köpa in ny litteratur och nya medier. Detta arbete påverkas av såväl omfattningen av skolbibliotekspersonalens tjänster som av skolbibliotekets medieanslag.

I skolbiblioteksplanen står att biblioteken ska tillhandahålla ett brett utbud av medier som bidrar till bildning, vidgar perspektiven och stärker värdegrundsarbete kopplat till styrdokumentet. I planen står också att rektor säkerställer att "skolbiblioteket har bemanning [och] medieanslag [...]", samt att skolbibliotekspersonal ska "utforma bibliotekets utbud och verksamhet efter skolform samt skolans inriktning eller program". Gymnasiebibliotekarier ansvarar dessutom för att tillgängliggöra vetenskapligt material.

Samarbetet mellan skolbibliotekspersonal, lärare och elever är centralt för att säkerställa att medieutbudet möter utbildningsbehov och intressen hos skolans elever. Denna utvärdering visar på att planering av bibliotekets utbud i stor utsträckning sker i samråd med lärare och elever, även om metoderna och omfattningen varierar. Fack- och lärarbibliotekarier tenderar dock att arbeta med en högre grad av systematik och elevinflytande. De är också mer benägna att utgå från läroplansskrivningar i detta arbete. Omfattningen av det mediestrategiska arbetet är dock något som rektorer och lärare sällan är förtrogna med.

Trots en positiv trend i utlåningen finns det utmaningar i att mäta skolbiblioteksverksamhetens fulla omfattning och påverkan enbart genom utlåningsstatistik. Dels tar den inte hänsyn till den pedagogiska

verksamheten, dels är det inte alltid läsning synliggörs som lån i bibliotekssystemet, t.ex. digitala böcker. Den ökande utlåningen av digitala böcker indikerar förändrade läsvanor där digitala format erbjuder ökad flexibilitet och tillgänglighet. Forskning visar att digitala böcker kan vara särskilt värdefulla för att sänka trösklar och öka läsningen bland läsovilliga elever, särskilt om de används strategiskt och med stöd (Stålnacke, 2023).

Läromedel utgjorde mer än hälften av gymnasiebibliotekens totala utlån läsåret 2023/24. Detta arbete är tidskrävande och kan bli betungande om det läggs på en eller ett fåtal personer. Det kan också ha stor påverkan på skolbibliotekspersonalens möjlighet att arbeta läsfrämjande under vissa perioder. Även om läromedelsutlån kan betraktas som en naturlig del av att tillhandahålla material för undervisning och studier, är det främst en administrativ funktion snarare än en pedagogisk uppgift. Därför bör dess löpande hantering inte ses som en kärnuppgift för skolbiblioteket. Skolbiblioteket kan dock bidra med sin kompetens för att stödja organisation och uppföljning av läromedelsutlån. För att säkerställa att bibliotekets pedagogiska roll inte påverkas negativt, bör ansvarsområden och resurser definieras tydligt om biblioteket ska involveras i denna uppgift.

Det finns en stor överlappning av de skolor som enligt statistiken inte har registrerat några nya medier, eller som inte har någon eller mycket liten utlåning. För flertalet av dessa finns det dock förklaringar. Det finns till exempel skolor som inte använder sig av förvaltningens upphandlade bibliotekssystem eller som samarbetar med Stockholms stadsbibliotek när det kommer till lån av medier. I andra fall finns det dock inte lika självklara anledningar till de låga utlåningssiffrorna, eller till avsaknaden av nya medier i systemet. En gemensam nämnare är då att skolorna har begränsad bemanning, från noll timmar till någon dag i veckan. En annan gemensam nämnare är att de har inget eller relativt sett lågt medieanslag.

6.1.3 Skolbibliotekspersonal

Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel (2021) visade att bemanningsgraden i skolbibliotek påverkas av faktorer som antal elever, deras behov, skolbibliotekets uppdrag och skolans övriga bemanning. För att uppfylla skolbiblioteksplanens målbild, och de kommande förändringarna i skollagen, ska skolbibliotek i första hand vara bemannade av fackutbildade bibliotekarier som samarbetar med lärare för att stödja elevernas läsning, källkritik och informationskompetens.

I skolbiblioteksplanen står att rektor ska säkerställa att ”skolbiblioteket har bemanning [...] som möjliggör att skolbibliotekspersonalen aktivt kan bidra till elevernas språk- och kunskapsutveckling i samarbete med övrig

pedagogisk personal”. Stadens skolor har generellt sett en högre bemanning av skolbibliotek jämfört med det nationella genomsnittet, vilket kan bidra positivt till elevernas lärande och informationskompetens. Fortfarande saknar dock nästan en tredjedel av grundskoleeleverna och en tiondel av gymnasieeleverna tillgång till ett skolbibliotek med en bemanning på minst halvtid. Det är viktigt att notera att denna statistik inte tar hänsyn till elevantal. Förutsättningarna att få till en bredare skolbiblioteksverksamhet ser olika ut om man jämför en skola med 200 elever respektive 1000 elever. De flesta som arbetar i skolbibliotek är också ensamma både i sin profession och i sitt uppdrag på skolan vilket snabbt kan resultera i en allt för hög arbetsbelastning. Lindquist och Bruce (2024) menar att skolbibliotekarier måste vara närvarande i hög grad och träffa alla elever regelbundet för att kunna ge effektiv undervisning. ”[Många skolor] ger sina skolbibliotekarier en orimlig arbetsbörda genom att de förväntas ansvara för över tusen elever” (Lindquist & Bruce, 2024, s. 55).

I skolbiblioteksplanen står det också att grundskole- och gymnasieledning ska ”verka för att skolorna har bemannade skolbibliotek och att andelen skolor med fackutbildade bibliotekarier ökar under fyraårsperioden”. Vi kan se en positiv utveckling i tillgången till fackutbildade bibliotekarier i stadens skolor, vilket kan bidra till förbättrad kvalitet på skolbiblioteksverksamheten och stödja elevernas lärande. Dock saknar två tredjedelar av grundskoleeleverna och en femtedel av gymnasieeleverna tillgång till en fackutbildad bibliotekarie.

En skolbiblioteksverksamhet står och faller inte nödvändigtvis med personalens utbildningsbakgrund. Det finns många goda exempel på lärarbibliotekarier och skolbibliotekspersonal med annan utbildning som tydligt bidrar till elevernas lärande. Fackutbildade skolbibliotekarier bidrar dock generellt med en kombination av pedagogiska färdigheter med expertis inom informations- och litteraturhantering för att stödja skolans utbildningsmål.

Enligt stadens skolbiblioteksplan ska rektor också säkerställa att ”skolbibliotekspersonalen har relevant kompetens för uppdraget och möjlighet till kompetensutveckling”. När vi tittar på de svar vi fått vid intervjuerna gällande just möjligheten till kompetensutveckling ser vi att det generellt verkar vara osystematisk och sporadisk. Ofta sker bedömningen av behov och möjligheten till kompetensutveckling från fall till fall. Trots det upplever flera att de får gå på det de vill och många menar att de aldrig får ett nej när de frågar sin chef. Det kan finnas begränsningar som är kopplade till kostnad. Förvaltningen tillhandahåller dock kostnadsfri kompetensutveckling via Mediateket.

Den grupp av skolbibliotekspersonal som i Mediatekets statistik benämns som de med övrig utbildningsbakgrund är de som mest sällan tar del av kompetensutveckling. Samtidigt är det denna grupp som kanske har störst behov av kontinuerlig kompetensutveckling, då de ofta saknar formell biblioteks- eller pedagogisk utbildning. Dock nedprioriterar även många fackutbildade skolbibliotekarier ofta kompetensutveckling. Det kan delvis bero på att många rektorer överlåter ansvaret att hitta lämplig kompetensutveckling helt på den enskilda skolbibliotekarien. Delvis på uttalade eller outtalade förväntningar från ledningen kopplade till bibliotekets tillgänglighet under skoldagen.

Sammanfattningsvis så har ambitionen om ökad andel fackutbildade bibliotekarier uppnåtts. Dock saknar många elever fortfarande tillgång till ett bemannat skolbibliotek. Även om det finns många skolor med en god bemanningsgrad i skolbiblioteket, är det ett stort antal som inte kan sägas ha skolbibliotek med möjlighet att bidra till elevernas språk- och kunskapsutveckling. Möjligheterna till kompetensutveckling för skolbibliotekspersonal är i många fall sporadisk och det är oklart i vilken utsträckning rektorer säkerställer att skolbibliotekspersonalen har relevant kompetens för uppdraget.

6.2 Prioriterade grupper

Skollagen (SFS 2010:800) fastslår att alla elever ska få det stöd och den stimulans de behöver för att utvecklas maximalt utifrån sina egna förutsättningar. Enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) ska biblioteken prioritera barn och unga, personer med annat modersmål än svenska samt nationella minoriteter. Biblioteken ska även prioritera personer med funktionsnedsättningar genom att erbjuda såväl litteratur som tekniska hjälpmedel.

6.2.1 Tillgänglig läsning

Begreppen tillgänglig läsning och tillgängliga medier avser medier anpassade för personer med läsnedsättning⁸ eller bristande läsförmåga. I skolbiblioteket handlar det om att göra litteratur tillgänglig utifrån varje elevs förutsättningar, i olika format som talböcker, e-textböcker, taktila bilderböcker, punktskrift, litteratur på teckenspråk samt lättlästa böcker och tidningar. Dessa medier är viktiga inte bara för barn och unga med läsnedsättningar, utan även för de med annat modersmål än svenska eller de som nyligen börjat tala svenska (Centerwall & Hagberg, 2023).

---

⁸ Läs-nedsättning innebär att en person har svårt att tillgodogöra sig tryckt text på grund av exempelvis läs- och skrivsvårigheter, nedsatt syn eller hörsel, eller en intellektuell eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

Forskning betonar vikten av bibliotekariers och pedagogers kompetens och undervisning i hur tillgängliga medier kan användas (Centerwall & Hagberg, 2023).

Enligt stadens skolbiblioteksplan ska rektor säkerställa att ”skolbiblioteket stödjer elever i behov av anpassningar eller särskilt stöd”. Mediatekets skolbiblioteksstatistik visar att utlåningen av Äppellådor till skolbiblioteken ökar stadigt och de flesta skolor tillhandahåller talböcker via Legimus till elever med läsnedsättning. Trots detta finns det en stor variation i hur man arbetar med den prioriterade målgruppen. Även om det finns skolbibliotek som erbjuder egna medier och aktiviteter för elever som går i anpassad skola är det långt ifrån alla elever inom gruppen som får ta del av skolbibliotekens verksamhet. Tydligast blir det på de skolor där man har anpassad skola men där skolbiblioteket inte har de förutsättningar som krävs, till exempel tid eller kunskap. Schedvin (2020) påtalar att skolbibliotekens kompensatoriska roll är avgörande för att skapa en likvärdig skola och ge stöd till de elever som behöver det mest. Bristande skolbibliotek drabbar särskilt elever från mindre resursstarka hem, där läsintresse och biblioteksbesök inte är en del av traditionen.

6.2.2 Mångspråk

För att stödja ett flerspråkigt mediebestånd i skolbibliotek är samarbetet med lärare och modersmålslärare centralt. Ett välutvecklat mångspråksutbud främjar både kulturell mångfald och kritisk medvetenhet hos eleverna samt stödjer familjer som tillhör dessa grupper att bibehålla sitt kulturarv. Elever bör också ha tillgång till översatt svensk barn- och ungdomslitteratur för att kunna relatera till svensk vardag samtidigt som de stärker sina andra språk (Limberg, Hultgren, & Johansson, 2021). Ett bibliotek med ett mångspråksutbud kan fungera som en kulturell brygga. Även de som inte använder mångspråksresurserna själva kan känna ökat förtroende och trygghet bara genom att de finns (Webber & Söderholm, 2024).

I skolbiblioteksplanen står att biblioteken medverkar till alla barns och ungas lika tillgång till litteratur och medier. Medier ska erbjudas på många språk och skolbiblioteksverksamheten ska ägna särskild uppmärksamhet åt flerspråkighet och de nationella minoritetsspråken. I planen står också att rektor säkerställer att ”skolbiblioteket tillgodoser flerspråkiga elevers behov av och uppmuntrar till läsning på modersmålet samt de nationella minoritetsspråken” samt att skolbibliotekspersonal ansvarar för att ”tillgodose och främja läsning på modersmålet och synliggöra elevernas flerspråkighet och de nationella minoritetsspråken”.

Böcker på elevernas olika modersmål är ofta svåra att få tag på och dyra i inköp. De flesta skolor har varken tid, språkkunskaper, eller medieanslag

för att ha ett eget utbud av böcker på de språk som talas på skolan. Det kan dessutom skilja från läsår till läsår vilka språk som finns representerade på skolan. Mångspråksbiblioteket är därför en uppskattad och viktig resurs. Under läsåret 2023/24 användes Mångspråksbiblioteket av en tredjedel av gymnasierna och mer än hälften av grundskolorna, varav majoriteten inom kvartil 4. Detta går i linje med att många av de skolor med högst socioekonomiskt index har en majoritet av elever med annat modersmål. Statistiken visar också att fackutbildade bibliotekarier tenderar att använda sig av Mångspråksbiblioteket i större utsträckning. Det finns dock utmaningar i att driva frågan om mångspråksresurser, särskilt när efterfrågan inte är stor eller när skolbibliotekspersonalen har begränsad kontakt med eleverna. I sådana fall är det ofta modersmålslärarna som efterfrågar böcker via Mångspråksbiblioteket.

Både i skolbiblioteksplanen och bibliotekslagen prioriteras lika tillgång till litteratur och särskilt stöd för flerspråkiga elever, något som bara delvis uppnås av skolorna. Trots framsteg behövs ytterligare insatser för att säkerställa att flerspråkiga elever får likvärdigt stöd och tillgång till relevanta medier.

6.3 Integrering i undervisningen

Att skolbiblioteksverksamheten är integrerad i undervisningen innebär bland annat att medieutbudet används i undervisningen på olika sätt, att verksamhetens uppföljning sker systematiskt till exempel i skolans systematiska kvalitetsarbete och att skolbiblioteket är en del av skolans värdegrundsarbete. Det behöver också finnas samverkan mellan skolbibliotekarien och lärare i planering och genomförande av undervisning.

6.3.1 Samverkan

Samarbete är en av skolbibliotekariens viktigaste uppgifter enligt International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) riktlinjer och syftar till att utveckla förståelse och stöd för bibliotekets roll i skolan samt att bredda och fördjupa elevernas lärande. Det bidrar också till ett utbyte av idéer och en djupare förståelse mellan bibliotekarier och lärare. Trots att samarbete är centralt och välbeforskat, är det också en av de största utmaningarna för skolbibliotekarier (Centerwall, 2022). Skolbibliotekspersonal lyfter svårigheter med att få till bra samarbeten med övriga pedagoger. Detta kan till viss del bero på en otydlighet i vad som menas med samarbete, och att det saknas en samsyn på skolan. På många skolor verkar graden av samverkan också vara personbunden. Det är inte ovanligt att skolbibliotekspersonalen känner att hela ansvaret för samarbetet ligger på dem. Under intervjuerna lyfter flera av rektorer individerna som arbetar på skolbiblioteken som duktiga på att skapa

samarbeten. För att skapa en hållbar skolbiblioteksverksamhet behövs det dock en systematik.

Centerwall (2022) återger fyra aspekter av samarbete mellan lärare och bibliotekarier, från grundläggande koordinering till fullständig samverkan, där högre nivåer innebär gemensam planering och genomförande av undervisning. Ett effektivt samarbete bygger på att båda parter delar upp undervisningen baserat på sina respektive kompetenser och det krävs en förståelse för varandras roller. Skolans ledning spelar en avgörande roll för att stödja och möjliggöra framgångsrikt samarbete.

Enligt stadens skolbiblioteksplan ska rektor säkerställa att ”skolbibliotekets pedagogiska funktion är väl integrerad på skolan [...]” och att ”personal på skolan och fritidshemmet använder skolbiblioteket i undervisningen [...]”. I intervjuerna framkom det att de flesta ansåg att skolbiblioteket ska vara en integrerad del av skolan, och att samverkan sker på en mängd olika sätt och på olika nivåer. Det finns många goda exempel på samarbeten där skolbibliotekspersonal och lärare gemensamt planerar, genomför och utvärderar projekt. Främst på de skolor där det finns en fackutbildad skolbibliotekarie, men även på skolor där skolbibliotekspersonalen har annan utbildningsbakgrund. På skolor med mindre utvecklad skolbiblioteksverksamhet lyfts det att elever besöker biblioteket, med eller utan medföljande lärare, utan en dialog med skolbibliotekspersonalen. Här blir då skolbiblioteket mer av ett rum med böcker än en verksamhet med en pedagogisk funktion. Något Lindquist och Bruce (2024) påtalar att det inte ska vara. Genom att vara integrerad i skolans verksamhet blir skolbiblioteket en pedagogisk funktion och vidare en god och långsiktig investering som gynnar hela skolan.

Enligt läroplanerna ska skolbibliotekets verksamhet användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. I intervjuerna kan vi se att skolbibliotekets roll i undervisning och samverkan kring elevernas digitala kompetens är mindre på de skolor som inte har en fackutbildad bibliotekarie. Detta verkar till stor del bero på kunskapsbrist, både hos personal och ledning, såväl vad gäller skolbibliotekets roll som bibliotekariers expertis.

Sammanfattningsvis är samverkan med annan pedagogisk personal central för framgångsrika skolbibliotek, men också en av de största utmaningarna. Stadens skolor lyckas delvis uppnå en förhållandevis god samverkan, och delvis inte.

6.3.2 Verksamhetsuppföljning och budget

Enligt läroplanerna ska skolbiblioteket vara en del av skolans verksamhet. En förutsättning för att vara en del av skolan är också att ta plats på

skolans arenor. Ett skolbibliotek är inte en isolerad verksamhet utan en av flera som bidrar till elevens hela utbildning är likaså en del av skolans utvecklingsarbete. Därför bör skolbiblioteksverksamheten planeras, målsättas och utvärderas på samma sätt som övrig verksamhet på skolan (Schedvin, 2020).

Enligt Centerwall (2022) finns det ett tydligt planerande, genomförande och utvärderande arbete på skolor med framgångsrika skolbibliotek, vilket då sker i samråd med rektor eller annan skolledare. Ett hållbart skolbibliotek är integrerat i skolans verksamhet och bidrar till elevernas utbildning på ett långsiktigt och effektivt sätt samt utvärderas systematiskt.

Enligt skolbiblioteksplanen bygger en välfungerande skolbiblioteksverksamhet på samverkan och integration i undervisningen. Det står att rektor säkerställer att ”skolbibliotekets pedagogiska funktion är väl integrerad i skolan samt att den styrs och följs upp i dialog med skolbibliotekspersonal och i skolans systematiska kvalitetsarbete”. Skolbibliotekspersonal ansvarar för att ”utveckla och följa upp verksamheten i dialog med rektor [...]”.

Intervjuerna visar en betydande skillnad mellan skolbibliotekspersonalens och rektorernas uppfattning om hur skolbibliotekens verksamhet planeras och följs upp. Skolor med välutvecklad verksamhet har ofta en mer systematisk och tydlig uppföljning, medan skolor med mindre utvecklad verksamhet saknar detta. Vanligtvis sker uppföljning genom regelbundna möten, men allt för ofta tycks forumet för detta vara vid medarbetarsamtal. Ytterst få skolbibliotek är dock integrerade i skolans systematiska kvalitetsarbete.

Vad gäller skolbibliotekens budget så visar statistiken att, trots stora skillnader mellan enskilda skolor, det totala medelanslaget per elev kontinuerligt har ökat under den nuvarande skolbiblioteksplanens giltighetstid. Detta indikerar en positiv utveckling i resursfördelningen till skolbiblioteken, vilket kan bidra till förbättrade förutsättningar för elevernas lärande och tillgång till bibliotekstjänster. Schultz Nybacka (2019) rekommenderar ett medieanslag på lägst 100 kr/elev för att kunna ha ett hållbart skolbibliotek med ett uppdaterat och relevant bestånd. En majoritet av skolbiblioteken har ett medieanslag som understiger denna rekommendation.

Sammanfattningsvis kräver en hållbar skolbiblioteksverksamhet samverkan, systematisk uppföljning och tillräckliga resurser. Framgångsrika skolbibliotek planeras, genomförs och utvärderas i samråd med skolledningen. Detta uppnås delvis av stadens skolor, och delvis inte.

6.3.3 Kunskap om skolbiblioteket som pedagogisk funktion

Forskning visar att det ofta saknas förståelse och kunskap om skolbibliotekariers uppdrag och kompetenser bland lärare och skolledare. Många skolledare har en föråldrad bild av bibliotekariens roll, baserad på egna skolupplevelser. Detta leder till att formella diskussionsarenor om skolbibliotekets roll ofta saknas, vilket resulterar i informella och oregelbundna samtal (Centerwall, 2022). Även om många rektorer har en viss insikt i vad ett skolbibliotek kan bidra med visar denna utvärdering ändå att det finns en bristande förståelse och kunskap om skolbibliotekariers roll bland lärare och skolledare, vilket påverkar hur skolbiblioteket används och integreras i skolans verksamhet. Dessa brister är tydligast när det gäller skolbibliotekariers kompetens inom MIK och mediers och informationsflödets påverkan på samhälle och demokrati. Skolbibliotekarier kan till exempel bidra till undervisningen utifrån kompletterande perspektiv på desinformation och AI-genererat material.

Forskning visar också att brist på erfarenhet eller negativa erfarenheter av att arbeta med skolbibliotekarier kan också bidra till ointresse för skolbibliotekets betydelse (Centerwall, 2022). I utvärderingen ser vi ett samband mellan kunskapen om skolbibliotekets funktion och hur mycket skolan satsat på bibliotek. En kvalificerad skolbibliotekarie kan bidra till att utveckla verksamheten. Samverkan mellan rektor och skolbibliotekarie är dock avgörande för att ta sig fram och implementera nya arbetssätt.

I intervjuerna påtalas också att det saknas en diskussion om skolbibliotek på förvaltnings- och politisk nivå. Detta bör beaktas vid kommande implementering av den reviderade skolbiblioteksplanen, liksom behovet av en kunskapshöjning om skolbibliotek på ledningsnivå.

7 Slutsatser

Skolbiblioteksplan för skolor och förskolor i Stockholms stad 2021–2025 är ämnad att fungera både som styrdokument, med normativa och bindande riktlinjer, och som stöddokument, med praktiska verktyg för att underlätta det dagliga arbetet. Denna dubbelroll skapar otydlighet och osäkerhet kring dess roll i skolans verksamhet. På skolor med välutvecklade skolbibliotek används planen som grund för att skapa lokala biblioteksplaner och för att rama in verksamheten. På skolor med mindre utvecklade bibliotek är kännedomen om planen mer begränsad, och i vissa fall avskräcker den genom att upplevas sikta för högt.

Inför de lagändringar i skollagen som träder i kraft den 1 juli 2025, vilka syftar till att stärka elevernas tillgång till ändamålsenliga skolbibliotek, framträder behovet av tydligare riktlinjer. Ändringarna definierar vad som avses med ett skolbibliotek, dess ändamål och bemanning samt betonar vikten av en biblioteksplan som preciserar hur målen ska uppnås. Detta innebär krav på att skolbibliotek ska vara bemannade i tillräcklig utsträckning och strävan efter att anställa personal med högskoleutbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap. För att möta dessa krav behöver skolbiblioteksplanen tydliggöras och kompletteras med konkreta målsättningar för att säkerställa likvärdighet och realistisk tillämpning.

7.1 Hur väl uppfylls skolbiblioteksplanens målbild?

Stadens skolbiblioteksverksamhet bedrivs delvis i enlighet med målbilden i skolbiblioteksplanen för 2021–2025. Många skolor har framgångsrikt integrerat biblioteket som en pedagogisk resurs, med centralt placerade lokaler, välutbildad personal och strukturerat samarbete med lärare och skolledning. Dessa skolor uppfyller i hög grad skolbiblioteksplanens krav och har därmed goda förutsättningar att bidra till elevernas språk- och kunskapsutveckling.

Andelen fackutbildade bibliotekarier har ökat något på stadens skolor under den period som nuvarande skolbiblioteksplan varit gällande. Det finns dock betydande variationer mellan skolor vilket innebär att stadens elever inte har likvärdig tillgång till välfungerande skolbibliotek. Många skolor brister i bemanning, andra resurser och systematisk uppföljning vilket begränsar bibliotekens förmåga att stödja undervisningen och ge eleverna likvärdiga förutsättningar till utveckling och lärande.

Trots att staden generellt sett har högre bemanning än det nationella genomsnittet saknar fortfarande många elever tillgång till rimligt bemannade skolbibliotek, och fler ändå till fackutbildade bibliotekarier.

Detta gör det svårt att uppfylla skolbiblioteksplanens målbild om att skolbibliotekarier ska samarbeta med lärare för att främja elevers läslust, läsförmåga och kritiska tänkande.

Arbetet med bibliotekslagens prioriterade grupper är ojämnt och ofta beroende av personalens kompetens. Dessutom har skolbiblioteken i många fall otillräckliga medel för att tillhandahålla ett uppdaterat och relevant mediebestånd.

Integreringen av skolbiblioteket i undervisningen och samverkan med lärare varierar också. På skolor med en hög grad av samarbete fungerar biblioteket som en pedagogisk resurs, medan det på andra skolor snarare fungerar som ett tyst arbetsrum. Många skolledare och lärare har en begränsad syn på bibliotekariens roll vilket påverkar bibliotekets funktion och hur det används i undervisningen. I regel saknas också ett organisatoriskt minne för skolbiblioteksverksamhetens integrering i skolans övergripande arbete, vilket försvårar långsiktig utveckling.

Även om det har skett framsteg de senaste åren, särskilt med ökade budgetanslag och förbättrad tillgång till fackutbildade bibliotekarier, kvarstår betydande utmaningar för att uppnå skolbiblioteksplanens målbild. Variationerna mellan skolorna är fortfarande stora, och skolbiblioteksplanens ambition att verka för likvärdighet har ännu inte uppnåtts fullt ut.

7.2 Faktorer för implementering av skolbiblioteksplanen

Faktorer som påverkar implementeringen av skolbiblioteksplanen inkluderar ekonomiska resurser, bemanning, ledarskap och samverkan. Skolbibliotekets placering och utformning är centrala för tillgänglighet och användning; centralt belägna och välutrustade bibliotek används mer och upplevs som tryggare och mer inkluderande. Personalens utbildningsbakgrund och tjänstegrad är avgörande för kvaliteten på verksamheten, där skolor med fackutbildade bibliotekarier generellt har bättre förutsättningar att erbjuda ett rikt medieutbud och bidra till undervisningen. Brist på kompetensutveckling och otillräckliga medieanslag begränsar dock möjligheterna att möta elevernas behov, särskilt för prioriterade grupper som elever med funktionsnedsättningar och flerspråkiga elever. Desto viktigare blir då det stöd som skolorna kan få från central förvaltning, både i form av kompetensutveckling och medieutbud.

Rektors engagemang och stöd för skolbiblioteksverksamheten är avgörande för att skapa en långsiktig och hållbar utveckling. Ledarskapets kunskap om skolbibliotekens pedagogiska potential, tillsammans med en

tydlig systematik i planering och uppföljning, bidrar till att säkerställa att verksamheten integreras i skolans övergripande arbete. Samverkan mellan lärare och bibliotekarier är en nyckelfaktor, men denna samverkan är ofta personberoende och kräver strukturer för att bli hållbar.

Sammanfattningsvis är ekonomiska resurser, kompetent personal, ledningsstöd och en systematisk uppföljning avgörande faktorer för att skolbiblioteken ska kunna fungera som en pedagogisk resurs och möta målbilden i skolbiblioteksplanen. Brister inom dessa faktorer riskerar att försvåra en likvärdig implementering på stadens skolor.

7.3 Sammanfattade slutsatser

Stadens skolbiblioteksverksamhet uppfyller endast delvis målbilden i skolbiblioteksplanen för 2021–2025. Det finns betydande variationer och utmaningar som försvårar en likvärdig implementering. Skillnader i ekonomiska resurser, personalens kompetens och tjänstegrad, ledningens stöd samt systematisk uppföljning påverkar skolbibliotekens förmåga att fungera som en pedagogisk resurs. På många skolor behövs en tydligare integrering av biblioteket i skolans övergripande kvalitetsarbete.

För att möta framtida krav krävs tydligare styrning, konkreta målsättningar och förbättrade förutsättningar för skolbibliotekens utveckling. Genom sådana insatser kan skolbiblioteksverksamheten utvecklas för att bättre möta elevernas behov och bidra till en likvärdig utbildning.

8 Referenser

- Bibliotekslag (SFS 2013:801). Kulturdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/
- Centerwall, U. (2022). *Att ta plats och göra skillnad : skolbibliotekariepraktiker i framgångsrika verksamheter*. [Doktorsavhandling, Högskolan i Borås].
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-27634>
- Centerwall, U. & Hagberg, K. (2024). *Tillgänglig läsning för barn och unga med läsnedsättning – en kunskapsöversikt*. Digiteket. [Tillgänglig läsning för barn och unga med läsnedsättning – en kunskapsöversikt](https://digiteket.se/app/uploads/2024/05/05_29_24_bda1d3e9bf7190a168231b63f567fcd8.pdf)
- Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings-och kunskapsöversikt år 2010-2015*. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-405>
- Heimer, M. & Staub Halling, M. (2022). *Mot samma mål: skolbibliotek i undervisningen* (1 uppl.). Studentlitteratur.
- Kungliga biblioteket. (2023). *Bibliotek 2022: Sveriges offentligt finansierade bibliotek*. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-707>
- Limberg, L., Hultgren, F. & Johansson, M. (2021). *Skolbibliotek och lärande* (1 uppl.). Studentlitteratur.
- Lindquist, L. & Bruce, J. (2024). *Skolbibliotek nu!: skolbibliotek som pedagogisk funktion*. Hegas.
- Schedvin, M. (2020). *Hållbar skolbiblioteksutveckling*. Gleerups.
- Schultz Nybacka, P. (2019). *Värdet av skolbiblioteket: en verksamhet för hållbar utbildning och bildning*. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-28>
- Skolinspektionen. (2018). *Skolbiblioteket som pedagogisk resurs. Kvalitetsgranskningsrapport*. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/skolbiblioteket-som-pedagogisk-resurs/>
- Skollag (SFS 2010:800). Utbildningsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/
- Skolverket. (2011). *Läroplan för gymnasieskolan (Gy11)*.
<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gyll-for-gymnasieskolan>
- Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22)*.
<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>
- Stålnacke, S. (2023). *Embracing the Digital Shift: An Empirical Analysis of Attitudes towards E-books among Pupils in Swedish Upper Secondary School*. [Masteruppsats, Högskolan i Borås].
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-31494>
- Stärkta skolbibliotek. (Prop. 2023/24:164). Utbildningsdepartementet.
<https://www.regeringen.se/contentassets/72bd0a2bf88043e194e4f92de79a4d0b/starkta-skolbibliotek-prop.-202324164>
- Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel. (2021) *Skolbibliotek för bildning och utbildning. Delbetänkande* (SOU 2021:3). Utbildningsdepartementet.
<https://www.regeringen.se/contentassets/9c1a8a9bf582412f9d0944b807c704cf/skolbibliotek-for-bildning-och-utbildning-sou-20213/>
- Webber, J. & Söderholm, J. (2024). *Mångspråk och minoritetsspråk – att främja läsning för alla*. Digiteket.
https://digiteket.se/app/uploads/2024/05/05_29_24_bda1d3e9bf7190a168231b63f567fcd8.pdf

Barnkonsekvensanalys i samband med revidering av Stockholms stads skolbiblioteksplan 2021–2025

Sammanfattning

Välfungerande skolbibliotek och folkbibliotekens verksamhet mot förskolan kan bidra till att barnkonventionen uppnås. Artiklarna som berörs är flera. Förutom de fyra grundprinciperna i artiklarna 2, 3, 6 och 12 så är rättigheterna i artiklarna 13 (yttrandefrihet), 16 (privatliv), 17 (tillgång till information), 23 (funktionsnedsättning), 28 (utbildning), 30 (nationella minoritetsspråk), 31 (ta del av kultur) och 42 (kunskap om barnkonventionen) i hög grad relevanta för bibliotekens verksamhet.

Under arbetet med revideringen av Stockholms stads skolbiblioteksplan har totalt cirka 25 förskolebarn samt cirka 75 elever från grundskola, gymnasieskola och anpassad grundskola intervjuats. Barnen har varit så representativt utvalda som möjligt. Det går att se tydliga likheter mellan det som barn och elever lyfter fram som viktigt med bibliotek och det som slås fast i ny lagstiftning, liksom med det som vuxna för fram. Några av de saker som utifrån barnens och elevernas synpunkter har skrivits fram tydligare i den reviderade skolbiblioteksplanen är vikten av ett brett och varierat utbud av medier, en trygg och lugn lokal och möjlighet till delaktighet och inflytande.

I den reviderade skolbiblioteksplanen är kvalitetskraven på skolbibliotek mer tydligt framskrivna än i den föregående planen. Intentionen är att detta ska leda till ökad bemanning och kompetens i och om skolbibliotek. Detta kan i sin tur leda till att barnkonventionen bättre efterlevs i Stockholms stad. Det ligger med andra ord i linje med barnets bästa att skolbiblioteksplanen följs.

Bakgrund

Artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som vi säger till vardags, slår fast att vid alla åtgärder som rör barn ska en prövning av barnets bästa göras. Stockholms stads skolbiblioteksplan berör alla barn som går i förskolor eller skolor som har Stockholms stad som huvudman. Att genomföra en barnkonsekvensanalys med anledning av att stadens skolbiblioteksplan ska revideras är därför givet.

Skolbiblioteksplanen huvudsyfte är att öka likvärdigheten i fråga om barns och elevers tillgång till ändamålsenliga bibliotek i förskola, förskoleklass, grund- och gymnasieskolan samt anpassade grund- och gymnasieskolan. Planen beskriver hur de lagstadgade ändamålen med skolbibliotek ska uppnås och den ska fungera som ett användbart styrdokument för fortsatt biblioteksutveckling i stadens förskolor och skolor. Skolbiblioteksplanen verkar för att:

- barn i förskolan upplever litteratur som källa till språkstimulans, samtal och reflektion.
- alla elever i stadens skolor ska utveckla sin läsning, språkförmåga och medie- och informationskunnighet

Dispositionen i nedanstående text följer i stort sett den som rekommenderas av Barnombudsmannen för genomförande av barnkonsekvensanalyser. Skolbiblioteksplanen omfattar både förskola och skola men texten nedan fokuserar främst på verksamheten skolbibliotek och inte verksamheten folkbibliotek. Folkbibliotekens verksamhet mot förskolan passar bättre att analysera ur ett barnrättsperspektiv kopplat till stadens övergripande biblioteksplan, som innefattar folkbibliotekens hela barnverksamhet.

Vilka rättigheter kan påverkas?

Barnkonventionens grundprinciper bör alltid beaktas, det vill säga:

- Artikel 2 - Alla barn har samma rättigheter och lika värde
- Artikel 3 - Barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn
- Artikel 6 - Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas

- Artikel 12 - Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Förutom grundprinciperna har dessa artiklar särskild bäring på biblioteksverksamhet:

- Artikel 13 – Barn har rätt till yttrandefrihet
- Artikel 16 – Barns rätt till privatliv ska respekteras
- Artikel 17 – Barn har rätt att få tillgång till information
- Artikel 23 – Rättigheter för barn med funktionsnedsättning
- Artikel 28 – Barn har rätt till utbildning
- Artikel 30 – Rättigheter till nationella minoritetsspråk
- Artikel 31 – Rätt att vara med i och ta del av det konstnärliga och kulturella livet
- Artikel 42 – Att göra barn (och vuxna) medvetna om barnkonventionen.

Regelverk och faktaunderlag

Skolbibliotekens verksamhet styrs främst av två lagar, skollagen och bibliotekslagen. Enligt skärpta skrivningar i skollagen (SFS 2010:800, 2 kap. 24 §) som började gälla 1 juli 2025 ska eleverna i förskoleklass, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ha tillgång till bemannade skolbibliotek. Enligt de nya skrivningarna definieras skolbibliotek som ”en samlad, gemensam och ordnad verksamhet med ett allsidigt och målgruppsanpassat utbud av analoga och digitala medier som ställs till lärarnas och elevernas förfogande för att användas som en resurs i undervisningen” (24 a §). Skolbibliotek ska särskilt främja elevernas läsande samt medie- och informationskunnighet. Eleverna ska som regel ha tillgång till ett skolbibliotek på sin egen skola, bemannat av skolbibliotekarier med relevant högskoleutbildning och i sådan omfattning att ändamålen kan uppnås. Vidare ska varje huvudman ta fram en skolbiblioteksplan eller säkerställa att skolbibliotek omfattas av biblioteksplanen.

I bibliotekslagen (SFS 2013:801) står det i 17 § att kommuner och regioner ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på

biblioteksområdet. Vidare slås det fast att särskilt prioriterade grupper är personer med funktionsnedsättning (4 §), de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska (5 §). Folkbiblioteken ska särskilt uppmärksamma barn och ungdomar (8 §). Enligt Bibliotekslagen ska alla bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning (2 §).

Skolbibliotek är alltså en verksamhet som har förankring både i utbildningsväsendet och kulturväsendet och det finns i både skollagen och bibliotekslagen en tydlig resonans till barnkonventionen och att arbeta för barns rättigheter. Även läroplanerna för de olika skolformerna och hur de relaterar till barns rättigheter är relevant i förhållande till biblioteksverksamheten.

Förskolan har folkbibliotek som sitt främsta bibliotek och här utgör skolbiblioteksplanen ett viktigt styrdokument för samarbete mellan förskola och folkbibliotek.

Barns och elevers åsikter

Att lyssna till barns egna åsikter om åtgärder som berör dem är en förutsättning för att kunna pröva och bedöma barnets bästa. Men när ett kommunövergripande styrdokument ska tas fram är det ogörligt att fråga alla barn - ett urval måste göras. I urvalet av barn och elever som intervjuats i samband med revideringen av skolbiblioteksplanen har hänsyn tagits för att få en så representativ spridning som möjligt av till exempel ålder, kön, förskolans/skolans geografisk lokalisering och elevernas bibliotekvana.

Hur vuxna runt barnen ser på verksamheten har också omhändertagits för att få fram barnperspektivet. Vuxnas synpunkter kan bidra till att stärka barnets rättigheter och för skolans del har det gjorts en särskild utvärdering (Dnr: UTBF 2024/7200) som samlat in dessa perspektiv.

Förskolan

Förskolebarnens röster har samlats in från tre olika stadsdelar och i sex olika grupper med cirka 4-5 barn i varje grupp. Barnen var antingen 4 eller 5 år gamla under intervjutillfällena. Intervjuerna utgick från frågan ”Varför finns bibliotek?” och genomfördes av personer från de lika stadsdelarna som också deltagit i en arbetsgrupp som arbetat med revideringen av skolbiblioteksplanen. Barnens svar kan sammanfattas så här:

- **Låna böcker gratis:** Barnen tycker det är viktigt att de kan låna böcker utan kostnad, vilket gör det möjligt för alla att få tillgång till böcker, även de som inte har många böcker hemma.
- **Lära sig nya saker:** Biblioteket ses som en plats där man kan lära sig att läsa och skriva samt få kunskap från faktaböcker och andra resurser. Variationen av böcker uppskattas och ses som viktig.
- **Mysig, rolig och aktiv miljö:** Barnen tycker att biblioteket är en mysig plats där de till exempel kan läsa böcker, lyssna på sagor med hörlurar, och delta i roliga aktiviteter som att leka med magneter och bygga pussel. Biblioteket är också en plats dit barnen kan gå med både förskolan och sina vårdnadshavare, vilket gör det till en viktig social aktivitet.

Skolan

Totalt har cirka 75 elever i grundskola, anpassad grundskola och gymnasieskola intervjuats i olika grupper, från 6 olika skolor. Intervjuerna genomfördes av olika personer, dels av handläggare på Mediateket, dels av skolbibliotekarier på skolorna. Dessutom har ytterligare cirka 80 elever svarat på en anonym enkätfråga i syfte att samla in citat till skolbiblioteksplanen. Det har varit en blandning av årskurser och kön, men med en viss övervikt av flickor i grundskolan. Eleverna har haft olika erfarenheter av skolbibliotek. På några skolor har det funnits en fungerande skolbiblioteksverksamhet under flera år och på andra skolor har det nyligen startats upp verksamhet. Skolorna ligger i olika områden i staden. En av skolorna var en anpassad grundskola.

Intervjuerna och citaten utgick från frågan ”Vad är viktigt eller bra med skolbibliotek?”. Det eleverna i sina svar uttryckte som viktigt sammanfattas i punkterna nedan.

- **Tillgänglighet och öppettider:** Eleverna betonar vikten av att skolbiblioteket är öppet och lättåtkomligt, så att de kan besöka det spontant och använda det både för studier och fritid.
- **Bibliotekariens roll:** En engagerad och hjälpsam bibliotekarie är avgörande och relationen till bibliotekarien kan inte nog understrykas. Eleverna uppskattar personlig kontakt och boktips från bibliotekarien, vilket gör skolbiblioteket mer inbjudande och användbart.

- **Brett utbud av böcker:** Ett varierat utbud av böcker på olika nivåer och genrer är viktigt. Eleverna vill ha böcker som de själva är intresserade av.
- **Studieplatser och miljö:** Tysta och avskilda studieplatser samt en mysig och bekväm miljö med soffor och sittplatser är viktiga för att skapa en trivsamt atmosfär där eleverna kan läsa och studera. Bibliotekariens roll för att skapa den mysiga atmosfären lyftes särskilt.
- **Elevinflytande:** Eleverna vill kunna påverka inköp av böcker och andra resurser. Förslagslådor och enkäter där de kan uttrycka sina önskemål och behov är mycket uppskattade.

För elever i behov av stöd i sin läsning framfördes behovet av tillgång till talböcker via tjänsten Legimus. De äldre eleverna betonade också möjligheten att kunna låna böcker utan att någon annan ser vad man lånar.

Elever gav under intervjuerna också exempel på tidigare erfarenheter när de tycker att det *inte* fungerat bra i skolbiblioteket. De har då upplevt att personal hellre låser dörren än hjälper till, att mediebeståndet är för litet så att det inte går att hitta något intressant att låna eller att skolbiblioteket endast är öppet en dag i veckan därför att bibliotekarien måste göra annat eller vara på en annan skola de andra dagarna.

Återkoppling

Eftersom det tar lång tid att ta fram och fatta beslut om ett styrdokument som skolbiblioteksplanen blir återkoppling till enskilda barn tyvärr inte realistiskt möjligt. Barnen hinner sluta på sin förskola/skola under processens gång. Intervjuerna har vidare gjorts av olika personer som i vissa fall har hunnit få andra arbetsuppgifter, gått i pension eller liknande under processens gång, vilket också försvårar återkopplingen.

Effekter för barn och barnets bästa

Revideringen av skolbiblioteksplanen har tagit hänsyn till vad barn och elever framfört som viktigt. Planen innehåller också flera citat för att synliggöra deras egna röster. Men barn/elever är givetvis inte en homogen grupp och behoven kan delvis ändra sig utifrån ålder – ett barn i förskolan, en elev i årskurs 4 och en elev på gymnasiet

kan behöva olika saker av sitt bibliotek. Skrivningarna i skolbiblioteksplanen blir därför mer övergripande och generella än elevernas egna röster gett uttryck för.

Exempel på vad som skrivits in i planen med stöd från barn och elevers synpunkter är:

- Vikten av ett brett utbud av medier. Det ska finnas ett aktuellt och behovsanpassat utbud av medier, det vill säga en bredd av genrer, nivåer och språk. Det ska finnas något för alla.
- Förutsättningar för att skapa en relation till bibliotekarien. Om det ska gå att skapa den relation som eleverna efterfrågar så måste personalen ha tid och vara tillgängliga för eleverna. Ett skolbiblioteks bemanning ska därför vara anpassad efter skolans storlek (bland annat elevantal) och elevernas behov.
- Lokalens betydelse lyfts fram tydligare än i föregående skolbiblioteksplan. Det ska vara en tillgänglig, lugn och trygg miljö med plats för både samtal, aktiviteter och tysta studier.
- Delaktighet och inflytande skrivs fram tydligare för skoldelen. Det ska finnas möjlighet för eleverna att påverka och bli lyssnade på, till exempel genom biblioteksråd eller inköpsförslag.
- Elevernas integritet värnas, som exempel anges möjligheten att kunna låna böcker via självbetjäning. Detta anger de äldre eleverna som extra viktigt.

Det går att se tydliga likheter mellan vad barn och elever lyfter, vad nya lagstiftning säger och vad vuxna för fram. Det finns ingen egentlig motsättning mellan vad de olika grupperna tycker är viktigt och vad som bedöms vara barnets bästa. Men däremot behövs ökade resurser och ökad kunskap bland de som kan påverka, så att innehållet i skolbiblioteksplanen kan bli verklighet för *alla* barn i stadens förskolor och skolor.

En skillnad mellan elever och vuxna kan dock märkas. Det gäller synen på hur skolbibliotekets lokal ska användas av skoleleverna. I intervjuerna var det till exempel många elever som lyfte ordet ”mysig” för att beskriva en bra miljö. Detta var dock inte ett ord som flertalet vuxna referenspersoner ville ha med i planen då det

ledde tankarna till ett icke önskvärt ”häng”. Kan det vara så att det är skolbibliotekets dubbla tillhörighet, dvs både kultur och utbildning, som visar sig? Att det råder en viss osäkerhet kring balansen mellan krav och lust? Det som är inskrivet i den reviderade skolbiblioteksplanen är dock att det är elevernas **upplevelse** av lokalen som är avgörande, de bestämmer om den är trygg eller inte. Ordet ”mysig” finns inte med, men det står: *”Därför ska skolbiblioteket ha en ändamålsenlig och lättillgänglig lokal som eleverna upplever som trygg och som har utrymme för både tystnad och samtal”*. Det står även att skolbiblioteket ska uppmuntra idéer som utvecklar skolbiblioteket utifrån elevernas egna intressen och där kan innebörden av ordet ”mysig” ändå få ta plats.

I den reviderade skolbiblioteksplanen är kvalitetskraven på skolbibliotek mer tydligt framskrivna än i den föregående planen och det innebär en ambitionshöjning. Alla skolbibliotek *ska* exempelvis tillhandahålla ett behovsanpassat utbud, integreras i undervisningen och prioritera de elever som behöver det mest. Det ställs också högre krav på att skolbiblioteket ska vara bemannat av utbildad personal och det i sådan utsträckning att ändamålen kan uppnås. Skärpningarna i både skollag och stadens skolbiblioteksplan avser att leda till ökad bemanning och kompetens i stadens skolbibliotek samt att fler rektorer inser vikten av välfungerande skolbibliotek i förhållande till elevernas lärande och utveckling. Det är dock upp till varje rektor att tolka vad detta innebär i faktiska termer för den egna skolan.

Det är särskilt viktigt att de barn och elever som har störst behov får det stöd de behöver, så att *alla* barn kan inkluderas och få sina rättigheter tillgodosedda. Till exempel har elever i anpassad grund- och gymnasieskola rätt till en verksamhet och ett medieutbud anpassade till just deras förutsättningar. Detta kräver att skolbibliotekarien ges möjligheter att tillhandahålla detta.

Skolbiblioteksplanen omfattar samtliga barn i stadens förskolor och skolor och om innehållet uppnås i hela staden stärker det likvärdigheten och barnets rättigheter, eftersom biblioteken då i högre utsträckning har möjlighet att medverka till de olika artiklar i barnkonventionen som nämnts ovan. Vägarna för att nå dit kan dock se olika ut för olika förskolor och skolor eftersom behoven ser olika ut. Men det ligger i högsta grad i linje med barnets bästa att Stockholms stads skolbiblioteksplan följs.